

Slovani in večina.

Badenijeva vlada je otvorila novi državni zbor z očitnim namenom, da bi v njem po svoje zasnovala novo večino ali prav za prav, prav po Taaffejevo, sestavljala večine od slučaja do slučaja. V našem listu je bilo še pred formalnim nastopom sedanje vlade naznačeno, kako zadošč jo prevzel grof Badeni s svojim ministerstvom. Tedaj smo povdarjali in pozneje ponavljali, da Badeni je dolžen ščititi dosedanji protislovanski sistem, torej na znotraj in zvanjaj utrjevati dosedanjo protislovansko politiko z ohranjenjem duvalizma in trozveze. Za zvanjajo in notranjo politiko je bilo potreba pridobiti Mladočehce, ker 6 milijonov Čehoslovancev pri sedanjem položaju ne more ostati brez moralnega vpliva, in zvanjaja politika bi bila očitno mnogo na slabšem, ko bi bili Mladočehci v opoziciji. Sistemu so poslednji pa tudi radi tega opasni, ker bi bili naposled v opozicijo privlekli prave zastopnike vseh negospodovalnih slovanskih narodnostij, in to bi pomenjalo, da je 12 milijonov Slovanov — bez Poljakov — v opoziciji. Taka opozicija bi dajala najtrdovratnišim centralistiškim in germanizatorskim državnikom premišljati, ker je znano, kako zvanjaje države opazujejo zadovoljnost ali nezadovoljnost raznih narodnostij, in vedo tudi dobro, da madjarska gospodovalna stranka, dasi v umetni in s silo vsivarjeni večini, ima ne le velik del Madjarov, temveč tudi vse nemadjarske narodnosti ne za seboj, temveč proti sebi. Zvanjaja politika, ki bi torej ne imela velike večine avstro-ogerskih narodov za seboj, ne mogla bi se dolgo in vspešno vzdržati. Bilo je po vsem tem neizogibno potrebno, spraviti Mladočehce v protislovanski sistem, ker oni zastopajo sedaj bivstveno ves češki narod. Mladočehci so se dali pridobiti, in vsled tega je dobil sistem svojo staro oporo, kakor so jo v svoj čas podelili Taaffeju Staročehci. Poslednji so potegnuli in potezali drobtine za velike žrtve, in prvo drobtino, katero so Mladočehci narodu obečevali uže ob nastopu Badenijevem, jim je ta podelil — bivstveno zmanjšano — sedaj v jezikovni naredbi za Češko in, kakor tvrdijo, tudi za Moravsko. Ta in jednake drobtine bodo Čehoslovane in vse negospodovalne narode drago stale, ker so se oddale in se bodo delile le kot plačilo za vzdrževanje duvalizma, zvanjaje politike in neizpremenjenega sistema.

Sistem kot tak se drži in se mora držati dosledno tistih strank, katere ga hočejo braniti in hraniti še nadalje. Med te stranke doslej Mladočehov sistem ni mogel in smel prištevati; odslej so Mladočehci v sistemu,

in je samo po sebi umljivo, da so prišli v družbo s Poljaki; kajti ti podpirajo protislovanski sistem ob vsakem položaju, pri vsaki vladi in pri vsaki sestavi državno-zborskih večin. Nemškoliberalna stranka je bila tudi stalna zaščitnica protislovanskega sistema; proslavljala je vedno trozvezo in na vse moči podpirala tudi duvalizem. Nesreča, ki si jo je nakopala sama, je pa hotela, da se je oslabila, sosebo v novem državni zboru, in to je sistemu uže od začetka in ob propadanju te stranke moralo biti jako neljubo. Saj ne more biti sistemu povoljnšega nego to, da mu ostanejo zvesti stari prijatelji in stare prijateljice. Kljub pohabljenju nemške liberalne stranke, je grof Badeni ni mogel in ni maral prezirati. Obrnul se je vsaj k ustavovernim posestnikom, ki pripadajo k isti nemški liber. stranki, samo da so nekako bolj zavisni od vladne milosti, zlasti na Moravskem. Badeni je računil tudi v novem državni zboru na te liberalce iz veleposestva, ker usluga je vredna usluge. Preračunil se v obče ni, in le gledé na naredbo za Češko so se mu postavili po robu.

Vsled tega je bila nastala ministerska kriza, a Badenijevo ministerstvo je ostalo, ker je potrebno za obnovenje pogodbe z Ogersko, in ker je mojsterski ukrotilo Mladočehce, da ne govorimo o zvanjaji politiki, s katero soglašja Badenijevo ministerstvo. V dneh krize pa so se Poljaki, Mladočehci, Slovanska krščansko-narodna zveza, kat. nemška ljudska stranka, češki fevdalci, z nekaterimi drugimi pritisklinami, dogovorili, da bi sestavili večino, ki bi štela nekaj nad polovino vseh glasov.

Slovani, ki niso vajeni veselih politiških dogodkov, so se razradostili nad novo večino, češ, da gr. Badeni bode prisiljen hoditi z njo, in da bode ona odločevala, ne pa gr. Badeni. Kmalu potem pa se je prvo oduševljenje ohladilo tudi pri slovanskih strankah, ker vidijo, da Badeni se ni odrekel ustavovernemu posestvu, in da so ti celó obečali mu podporo, izvzemši jezikovne naredbe.

A denimo, da bi vlada smela in hotela ravnati se po večini, katera se je dogovorila bez nje: kaj hočejo Slovani doseči s tako večino? Takó ali tako bi bili dolžni molčati nasproti zvanjaji politiki in glasovati za vladne predloge, dostajajoče se obnovenja pogodbe z Ogersko. Kake odškodnine jih čakajo za te in druge pozneje žrtve? Uže bez katoliške nemške ljudske stranke (35 členov) bi propadla mišljena večina, in ta stranka more v nacionalnem pogledu ponajveč odobravati drob-

tine; odločilnih nacijskonalnih stvari pa bi ne dovoljevala postavljati na dnevni red. Bez Poljakov je ta večina pa še manj možna. Poljsko plemstvo pa ne boče Malorusom pravično, tudi ko bi druge stranke večine silile na to.

Taka večina, ki ni nikakor slovanska, temveč radi poljskega Kola in kat. nemške ljudske stranke bolj protislovanska, more v najugodnišem slučaju za velike žrtve — zaslužiti nacijskonalne drobtine. Deželna avtonomija bi se morebiti utrdila, ta pa je, dokler se ne reši nacijskonalno vprašanje, negospodovalnim Slovanom in celó Čehoslovanom le na škodo in v pogubo, najbolj Slovencem in Malorusom.

Na drugem mestu razkladamo opasno stališče, na katero so se postavili Mladočehi, in iz vsega tu navedenega je razvidno, da obrat Mladočehov ne pomenja drugega, kakor nadaljnje utrjevanje protislovanskega sistema in homogenih vlad ter nadaljevanje nacijskonalnih bojov za nedostojno drobtinčarstvo. Jedina rešilna pot iz kolobarja starih zmot slovanskih strank je kazala k dosledni, vstrajni skupni aktivni opoziciji pri povdaranju omejenega programa za konečno rešitev nacijskonalnega vprašanja. Taka skupna opozicija bila bi ob položju poslednjih dveh let in sedaj toliko vplivala moralno, da bi jo bila morala vsaka vlada poštevati z vse drugačnimi računi, nego se je pokazal najnovejši račun z mladočeško stranko.

Kdo more tvrditi, da bi sistem in vlada prezirala opozicijo, zastopajočo 12 milijonov negospodovalnih tostranskih Slovanov? Kje so 3 milijoni Poljakov, katerih vseh niti ne zastopa več poljsko plemstvo, primeren ekvivalent za ostalih 12 milijonov Slovanov? Kdo more tvrditi, da je sistemu ob sedanjem položju zvnanje politike in v dobi obnavljanja pogodbe z Ogersko vse jedno, kakó misli in hodi zastopstvo tolikega prebivalstva? To mora biti umevno vsakemu politiku, a kakó postopajo slovanske stranke? Ali jih ni izučila doba „železnega obroča“, kakó se je Taaffe sukal po ponovljenju pogodbe z Ogersko, po privoljenih krvnih davkih in velikanskih denarnih davkih na predmete, ki so naseljenju najpotrebniši? Ali pomislijo sedanje slovanske stranke, da se utegne njim goditi jednako, ko zvrše zadače, ki jih jim nalaga sistem s pomočjo tudi sedanje vlade, in se posebno te vlade?

Naj bi premišljevale slovanske ob sedanjih počitnicah, kam jo tirajo, oziroma kam so uže zagazile. Bez dosledne skupne opozicije se ne bode hotel sistem zavedati svojih dolžnostij, katere ima do slovanskih narodov po njih historičkem državnem pravu, po sedanjih ustavi in po obči moči, katera je v njih, in po pomoči, katero dajejo cesarstvu s krvjo in delom.

Sicer pa je vsak opomin bezvpešen, saj je le preočito, da so se Mladočehi uže vjeli, da pojdejo druge slovanske stranke za njimi ali prav za prav one same po svojih starih potih drobtinčarjev, in se bodo štele še srečne, ako jim ne uidejo tu in tam celó mrvice. A slovanske stranke naj pozneje ne tugujejo, kedar bodo videle, da je bistveno vse pri starem, v kolobarju protislovanske obče notranje in zvnanje politike, in da bodo gospodovalne narodnosti, kolikor je zavisno od sistema, še nadalje gospodarile tu in tam ali v obeh polovinah cesarstva. Kljub nadsili teh gospodovalnih narodnostij, bodo Slovani, pred vsem njih voditelji sami odgovorni za kolikor toliko neizpremenjeno tlačéčo jih usodo. Da bi tako ne bilo!

Jezikovna naredba za Češko.

„Wiener Zeitung“ od 5. aprila 1897. je priobčila dve ministerski naredbi, veljavni za češko kraljestvo. Ker bode o tej naredbi mnogo preprirov med Nemci in Čehi, potem ker se izdá posebna naredba za Moravsko, in ker bodo Čehi k jednakeму stremili v Sileziji, in ker daje naredba po svoji zasnovi premišljati tudi drugim negospodovalnim Slovanom, priobčimo kar možno celotno vsebino in jedro pojedinih odstavkov teh dveh skupnih naredeb.

I. Naredba ministrov notranjih poslov, pravosodja, financij, trgovine in kmetijstva od 5. aprila 1897, dostajajoča se rabljenja deželnih jezikov pri gospodskah v češkem kraljestvu.

§. 1. Sodiščne in državnopravdniške gosposke, kakor tudi ministerstvom notranjih poslov, financij, trgovine in kmetijstva podrejene gosposke so obvezane, rešitve in razsodbe, dohajajoče strankam na njih ustna poročila ali pisane vloge, spisati v tistem obeh deželnih jezikov, na katerem se je zvršilo dotično poročilo ali sestavila vloga.

§. 2. Protokol o izjavah strank naj se spiše v onem obeh dež. jezikov, v katerem se je izvršila izjava.

§. 3. Dokumenti ali druge listine, kateri so spisani v jednom obeh dež. jezikov in so bili uradom izročeni kot priloge in pomočki v uradno porabljene, ne potrebuje prevodov.

§. 4. Oni uradni spisi, kateri se ne izdajo na zahtevanje strank, naj se spišejo v onem obeh dež. jezikov, ki ga govori oseba, kateri se ima izročiti spis. Ni-li znan jezik, ki ga rabi stranka, ali pa če ni noben dež. jezikov, naj se rabi tisti dež. jezik, o katerem se more predpolagati po kakovosti slučaja, sosebno po kraju prebivanja, da ga razume stranka.

§. 5. Določbe odstavkov 1 do 4 veljajo tudi gledé na občine in samoupravne organe v kraljestvu v tistih stvarih, v katerih jih je treba smatrati strankami.

§. 6. Izjave svedokov naj se napišejo v onem dež. jeziku, v katerem so bile podane.

§. 7. Gosposke, zaznamovane v §. 1, naj rabijo jezik ustnega poročila ali vloge, s katero se obrača stranka do njih, pri vseh uradnih činih, služečih rešenju ali razsodbi stvari. Sosebno naj se vrši pri sodiščih predlaganje in posvetovanje v senatu v tem jeziku.

Pri uradnih činih, ki se ne pričnejo na zahtevanje stranke, naj se po kakovosti predmeta rabita oba dež. jezika ali pa jeden njih. Ako je potreba za rešitev v odstavku 1 in 2 zaznamovanih stvari pismeno občeovati z drugimi deželnogospodskimi nevojaškimi uradi v deželi, veljajo tudi za to občeovanje določbe, dane v odstavku 1, oziroma 2. Za občenje z gospodskami zunaj dežele in z osrednjimi gospodskami veljajo pa dosedanje določbe.

§. 8. Vsi uradni razglasi, ki so določeni občemu znanju v deželi, naj se priobčijo v obeh dež. jezikih. Jedino uradni razglasi, namenjeni pojedinim okrajem ali občinam, naj se priobčujejo v dež. jezikih, ki so običajni v dotičnih okrajih ali občinah.

§. 9. Ako je pri jedni stvari udeleženo več strank, ki rabijo pri svojih ustnih poročilih ali vlogah različne dež. jezike, naj v §. 1 imenovane gosposke rešitev ali razsodbo spišejo v obeh dež. jezikih, ako ni znano spozumljenje strank, da naj se spis podá le v jednom obeh dež. jezikov. Pri uradnih činih, služečih rešitvi ali

razsodbi stvari, kateri se vrše s sodelovanjem strank, naj se, kolikor ne določuje ta naredba kaj drugega, rabi jezik vloge, če treba tudi drugi dež. jezik, v slučaju, ako se stranke ne dogovoré drugače.

§. 10. V kazenskih stvareh naj se napravijo tožba in v obče predlogi rozsodbe in uradni čini, dostajajoči se zatoženca v tistem obeh dež. jezikov, ki ga je rabil on. V tem jeziku naj se vrši tudi glavna razprava in vodi razpravni zapisnik, in sosebno naj se v istem jeziku vrše predlogi drž. pravdnika in zagovornika, naj se posvetojuje o rozsodbah in sklepih ter razglašajo te rozsodbe in ti sklepi. Določbe tega odstavka se smejo prezirati le toliko, kolikor bi se iste ne dale izvršiti gledé na izjemne razmere, sosebno gledé na sestavo porot, ali ko bi zatoženec sam zahteval rabo drugega dež. jezika. Pri glavnih obravnavanjih proti več zatožencem, ki ne rabijo istega dež. jezika, naj se vrši glavno obravnavanje v tistem dež. jeziku, kateri smatra sodišče za prikladniši v namen glavnega obravnavanja. V vseh slučajih pa naj se izjave zatožencev in svedokov beležejo v jeziku, rabljenem od njih, ter rozsodbe in sklepi vsakemu zatožencu razglasé in na zahtevanje spišejo v tem jeziku.

§. 11. V državljskih pravnih sporih naj se zapisnik o ustni razpravi piše v jeziku razprave, ako pa stranke ne govoré jednakega dež. jezika, v jeziku tožbe (§. 7). Izjave svedokov, strokovnih veččakov in strank, ki se zaslišujejo v namen dokazovanja, naj se vedno v zapisniku beležijo v jeziku, ki so ga te osebe rabile pri svojih izjavah. Jednako velja gledé na predloge strank in od njih pri ustni obravnavi podanih izjav, kolikor ni v zapisnik zgolj pisana sestava vsebine ustnega poročila strank. Sodišče naj pri ustni obravnavi rabi jezik, v katerem se vrši obravnavanje po strankah. Pri udeležanju strank, ki rabijo pri ustni obravnavi različne dež. jezike, naj rabi sodišče jezik prvega poročila, če treba, oba dež. jezika. Vse sodiščne izjave naj se zapisujejo v jeziku, v katerem jih je podal sodnik, in ako se je razglasenje izvršilo v obeh dež. jezikih, na zahtevanje strank v obeh dež. jezikih.

§. 12. Zapisanje v javnih knjigah (dež. deske, zemljiščne knjige itd.), potem v registre trgovinskih firem, zadrug in v druge javne registre naj se vrše v jeziku ustnih ali pisanih prošenj, oziroma sklepa, vsled katerega se izvrše. V istem jeziku naj se pristavljajo intabulacijske klavzule pri listinah. Pri izvlečkih iz teh knjig in registrov naj ostane jezik zabeleženja.

§. 13. Pri deželno-gospodskih blagajnicah in uradih, pravi ta odstavek, naj ostanejo doseданje določbe. Jednako pri pošti in brzojavni službi.

§. 14. Občenje v §. 1 navedenih gospodsk in samoupravnih organov se ravna po poslovnem jeziku, ki je pri njih v rabi.

§. 15. Veljave službenega jezika vojaških gospodsk in žandarmerije za občenje z njimi in za njih službene potrebe se ta naredba nikakor ne dotika.

§. 16. Ta naredba dobi veljavo v dan razglasenja. Z istim dnem izgube svojo moč vse v poprejšnjih naredbah obsežene določbe, ki so v protislovju z določbami te naredbe.

II. Naredba istih ministrov od 5. aprila 1897, dostajajoča se jezikovne kvalifikacije uradnikov, nameščenih v češkem kraljestvu.

§. 1. Ti uradniki so dolžni dokazati znanje obeh deželnih jezikov ako se namestijo po 1. jul. 1897.

§. 2. Ta dokaz je treba dati ali ob priliki dotične praktične preskušnje ali pa pri posebni preskušnji, katere je dolžen uradnik napraviti najpozneje 3 leta po nastopu svoje službe. Eventualno se more manipulacijskim uradnikom odpustiti ta preskušnja. Podrobniše določbe o tej preskušnji podeli posebna naredba. Podčastnikom, ki imajo certifikat in so pristojni na Češko, more resortni minister v posebnih slučajih odpustiti dokaz o znanju jezikov.

§. 3. Ta odstavek priporoča, da naj pa uže sedaj gosposke skrbé po potrebi za uradnike, večše obeh dež. jezikov.

O jezikovni naredbi za Češko.

Vsled nove jezikovne naredbe za češko kraljestvo bode imel vsak češki ali nemški deželan pravo z gospodskami, razun vojaških, občevati, in vse, kar treba, dosežati v svojem jeziku. Kar jim izroči ustno ali pisano na svojem jeziku, bode se tudi od začetka do konca razpravljalo v tem jeziku. Vsa dotična pisanja dobi od začetka in pozneje izvršena v svojem jeziku. Naj živi Čeh ali pa Nemec na jugu ali severu, zapadu ali vstoku češkega kraljestva, povsod mu je od 5. aprila t. l. zagotovljena jezikovna jednakopravnost. Zatvorjenega ozemlja za Nemce ali Čehe, za večino ali manjšino, za kompaktne ali raztresene mase v mejah kraljestva nova naredba ne pozna, in Nemec, kakor Čeh, če hoče postati uradnik v češkem kraljestvu, je dolžen vsposobiti se za ustni in pisani govor v obeh deželnih jezikih.

Naredba je izvedena po načelu praktičnih potreb, ki jih ima vsak državljan pri občevanju z gospodskami, sosebno političnimi in pravosodnimi. Dalje pa ne seza, ker notranji jezik v naredbi navedenih gospodsk ostane i nadalje nemški. Vrhu tega ostaje pri pošti, brzojavu in pri vojaštvu z žandarmerijo vred vse pri starem, to se pravi, na to stran ohrani centralizem svojo germanizatorsko silo še nadalje.

Napredek pa je vsekakor v naredbi, ker je gledé na jezikovno ravnopravnost pravičnija, nego vse doseданje jezikovne določbe za Češko. Koncesije pa ni v tej naredbi čisto nobene, ker toliko in še več so imeli Čehi v prejšnjih vekih, in ker sedanja ustava zagotavlja mnogo več, nego vključuje ta naredba. Mladočehi, kateri so se borili za tako naredbo, so res nekaj dosegli, ali ponosni ne morejo biti posebno na to; kajti notranjega češkega jezika, kateri je bil gr. Taaffe odrekel Staročehom, tudi oni niso izbojevali, in ko bi narod ne pozabljal starih nevspehov, nevoljen bi bil radi nedostatka v naredbi, kakor so padli Staročesi sosebno radi nedoseženega češkega tudi kot notranjega jezika.

Nedostatek je tudi v tem, da naredba pomenja manj nego zakon, ker naredbo morejo uničiti druge ministrske naredbe. Mladočehi so izposlovali jezikovno naredbo tudi za Moravsko, nikakor pa ne za Sileško. Jeden odlomek Čehoslovanov ostane torej celó brez dobrote nedostadne jezikovne naredbe, in vprašanje je, kedaj se izdá taka naredba za sileške Čehe, oziroma ondotne Čehe in Poljake.

Nadaljnje vprašanje je, kakó se bode izvrševala nova jezikovna naredba; ali jo bodo paralizovali različni vplivi, in ali ne bodo žrtve za njo prevelike. Mi ne vidimo v tej naredbi nikake tolažbe za bodočnost, in bojimo se, da so jo Mladočehi zabredli gledé na Čeho-

slovane in še bolj gledé na Maloruse, Hrvate in Slovence.

Češko kraljestvo je najmočnejša dežela, in kljubu temu so jej odtezali do današnjega dne popolno narodno enakopravnost, in te niti približno ne podeljuje sedanja naredba. Naposled je bilo treba Čehoslovanom v nekoliko privoliti, a zgodilo se je to ob posebni priliki, ob posebnem notranjem in zvanjem položaju. Mladočehi so potrebni radi pogodbe z Ogersko in radi moralne potrebe na zvanaj. Mladočehi so bili znani doslej kot najodločnša stranka slovanska, katera je neugodno pretresala notranji sistem in zvanje palitiko. Treba jih je bilo naposled vsekakor ukrotiti, in gledé na to važno potrebo so imeli Mladočehi v rokah tako moč, da bi bili mogli izposlovati letos še posebe mnogo več, nego kaže jezikovna naredba in to, kar se nadalje obeta nekako tajno.

Mladočehi bi se bili mogli postaviti na stališče vseh negospodovalnih Slovanov ter zahtevati ne le jezikovno, temveč popolno narodno enakopravnost ne le za vse dežele češke korone, temveč tudi za Maloruse, Slovence, istrske in dalmatinske Slovane. Da niso stvorili tega, je njih največa napaka in se bode maščevala nad Čehi samimi in omenjenimi Slovani.

Ni res, da ni možno več doseči; postaviti se je treba na pravilno stališče in vstrajati na tem stališču. Ako so Staročehi čakali 18 let v opoziciji, mogli bi bili čakati tudi Mladočehi vsaj še nekoliko let, a tega niti treba bi ne bilo, če poštujemo sedanje notranje in zvanje položaje. Monarhija potrebuje radi zvanje politike notranjega pomirjenja in pravega miru. Vsaka vlada bi bila prisiljena pogajati se s Čehoslovani, in pogajala bi se tem bolj, kolikor bolj bi videla, da so Čehoslovani solidarni z omenjenimi negospodovalnimi Slovani.

Da so Mladočehi postavili se takoj od začetka na separatistiško stališče deželnih avtonomistov, zakrivile so pač nekoliko frakcije ostalih Slovanov, a vendar bi bili oni dolžni zatajevati se ter zahtevati za Maloruse, Hrvate in Slovence skupno, kakor za češki narod, narodno enakopravnost, in sicer pravo in popolno njeno izvršenje, in naj bi boj za izvršenje trajal še leta in leta! Vse to so oni zamudili, in vprašanje je, kakó naj Čehi in drugi Slovani dojdejo do te enakopravnosti. Če najmočnejši narod slovanski, ki ima za seboj celó historiško drž. pravo, ni dospel do te enakopravnosti, kakó naj dojdejo do nje šibkejši Slovani? Ali morebiti po načinu, po katerem se je razglasila sedanja jezikovna naredba?

Ko bi obveljala taka metoda za izvršenje narodne enakopravnosti, bi morali celó sami Čehoslovani čakati vsaj naslednjega obnovenja nagodbe z Ogersko, torej vsaj 10 let, da bi jednako naredbo dosegli za sileške Slovane. Črez 20 let — pri jednaki konstelaciji — bi prišli na vrsto, n. pr. kranjski Slovenci, črez 30 let štirski, črez 40 let primorski, morebiti tudi koroški, črez 50 ali 60 let pa Hrvati in Malorusi. In še tedaj bi se podelile le jezikovne naredbe!

Potem bi začeli boji za notranje jezike, črez dolgo dobo potem še le za skupno enakopravnost, ki obsega tudi zaščito narodnosti kot take in ne le jezika vsake narodnosti.

Tako izvajanje o posledicah najnovejše jezikovne naredbe za Češko kaže najprej na napačno taktiko Mladočehov kot separatistov, potem pa v obče na dejanske boje, ki še čakajo negospodovalne Slovane, ako bodo privoljevali od dobe do dobe velikih žrtev za drob

tine, dasi imajo v ustavi podeljeno pravo, istočasno dobiti popolno narodno in jezikovno ravnopravnost.

Vlada se je pri naredbi za Češko postavila na stališče praktičnih potreb, v tem ko ustava jamči za popolno enakopravnost in torej za apriorno svobodo, da si narodi vstvarjajo počasno ali pa nagloma praktične potrebe. Madjari so dobili posebno svobodo v obliki duvalizma in so postali s tem sami oblastniki svojim praktičnim potrebam za nacionalne in druge svrhe. Poljaki imajo v svojih širših množicah zaostavši narod, a oni so dobili davno pred Čehoslovani več jezikovne enakopravnosti, nego jim je deli tudi najnovejša jezikovna naredba. Italijanske množice po istrskih in drugih mestih in trgih imajo uže davno to in še več, za kar morajo tudi Čehoslovani prinašati velikih žrtev, dasi češki narod ima razvitiše množice, nego vsak drug narod v monarhiji, celó bolj nego Nemci po planinskih deželah in še kakih drugih krajih, in vendar poslednji imajo bez vsakega boja od začetka popolno nacionalno jezikovno ravnopravnost. Kakó je to, da le Čehoslovani, Malorusi, Hrvati in Slovenci naj svoje moči tratijo v bojih, katerih drugim narodnostim ni potreba? Ali ne narekuje ves ustavni razvoj Čehoslovanom, Malorusom, Hrvatom in Slovencem drugačno stališče, nego se kaže v sedanji jezikovni naredbi za Češko?

Nemci sami, ki se sedaj upirajo tej naredbi, zahtevajo, naj bi se narodna enakopravnost vršila potom zakonov, in sicer po osrednjem parlamentu. To stališče ugaja sedaj Nemcem, ker menijo, da bi slovanske stranke ne dobile povoljne večine za to; no naposled bode treba zasnovati in izvesti tak zakon. za kakoršen so bili nemški liberalci drž. zboru predložili uže več, dasi ne pravilnih načrtov. Zakaj bi se ne bile slovanske stranke skupno potezale za tak izvršilni zakon? No Poljakov bi ne bili dobili zanj; ali jih pa dobé morebiti sedaj, ko se kaže, da hočejo z njimi skupno postopati frakcije negospodovalnih Slovanov? Ne! In takó se kaže, da do pravih zmag bi prispeli ti Slovani le po pridobljenem močnem moralnem vplivu solidarnega postopanja, bez zveze s Poljaki.

Poseben izvršilni zakon za narodno in jezikovno enakopravnost je potreben tudi radi rešenja vprašanja o notranjem jeziku. Tu je sedaj, kakor za skupno vojsko, nemški, ne da bi ga določevala ustava ali kak poseben zakon. Nemški jezik ni po nobenem ustavnem zakonu notranji ali službeni jezik; postal je vsled razmer, a ko se je podelila ustava, dolžni so bili izvršiti nacionalno enakopravnost in določiti meje notranjemu jeziku. Narodi bi morali sami privoliti ali pa tudi ne privoliti, da postane kak jezik notranji ali državni jezik, in ko bi se odločili za nemški jezik, bi to stvorili le pod posebnimi uslovji, in prvo tako uslovje bi bilo, da bi se čl. XIX. drž. osnovnih zakonov izvršil pravilno in popolnoma, in nemški narod, ako bi se ostali narodi postavili na pravo stališče, bi bil prisiljen privoliti v tako izvršenje, ako bi hotel ohraniti privilegij svojega kot državnega jezika. Tekó pa se vedejo sedaj nemške stranke, kakor da bi imel nemški kot državni jezik zakonito veljavo, da si o tej zakonitosti ni nikjer nobenega sledu.

Na pravem stališču bi mogli spraviti na dnevni red tudi vprašanje o armadnem jeziku. Tudi tu niso urejene meje temu jeziku; vsaj narodi kot taki jih niso odločevali, in nemški jezik ima veljavo armadnega jezika bez privoljenja narodov. Tudi to vprašanje, o katerem je prilično govoril zlasti dr. Rieger v drž. zboru, bi mehčalo nemške stranke, da bi z manjšim hrupom

privoljevale v izvršenje popolne narodne enakopravnosti, da bi Slovani ne beračili takó nedostojno za jezikovne mrvice, kakor se to godi doslej.

Notranji in skupni armadni jezik sta velikega pomena; saj uže Bismarck za Alzacijo-Lorensko ni videl boljšega sredstva v pogermanizovanje pribojevanih dežel, kakor da je takoj vvedel nemški jezik v osrednje urade in v tamošnje vojsko. Nemci to točko jako dobro umejo, ko n. pr. Flamce v Belgiji spodbujajo neprenehoma, da bi stremili tudi k vvedenju svojega kot notranjega jezika.

Ali naj avstrijski Slovani ostanejo bez vsake odškodbe na to stran in celó bez zvršenja nacionalne enakopravnosti, v smislu, da bi si po svojih posebnih juristiških organih sčitali narodnost in jezik? Iz tega vidijo Mladočehi, kakó krivo je njih sedanje stališče, ki so se za velike žrtve zadovoljili z nedostatno jezikovno naredbo.

Ta naredba utegne postati usodna za avstrijske Slovane, ker jih spravi v boj z gospodovalnimi narodi tudi radi učenja po dveh ali treh jezikov za uradniško sposobljenje. Češki narod šteje vendar 6 milijonov in ima uže razvito književnost; uže praktične potrebe dovajajo tudi tujce k učenju češkega jezika. Kakó pa bi se vedle razposajene stranke gospodovalnih narodov, kedar bi prišlo vprašanje o jezikovnih naredbah za male pomešane dežele sosebeno Slovencev? Ali ne govoré in pišejo vedno zaničljivo o „vindiškem“ in celó češkem jeziku?

Jezikovna naredba za Češko je takó osnovana v svojem postulatú za znanje jezikov, da zaziblje avstrijske Slovane tudi v jezikovne in literaturne separatiste, še mnogo bolj, nego so bili in so doslej, in le upori Nemcev bi jih mogli spodbuditi, da bi se vendar lotili vprašanja tudi o kakem skupnem slov. jeziku za občo rabo in znanstveno književnost. Jezikovna naredba za Češko je po takem tudi s tega stališča opasna nadaljnjemu kulturnemu razvoju avstrijskih Slovanov, in le tista politika more radovati se take naredbe, ki hoče videti male slovanske narode v stalnem separatizmu tudi v jezikovnem in književnem pogledu. Naj gledajo slovanski politiki, kam jo tirajo. Češki separatizem pa utegne največ škodovati, ker imajo Čehoslovani moč v sebi, da bi mogli največ koristiti sebi in drugim Slovanom totranskim in celokupne monarhije. Jezikovna naredba od 5. aprila pa kaže pot, po kateri bi Mladočehi ne smeli hoditi, kljub napredku, ki je vključen v naredbi kot taki.

Sa hrvatske univerze.

Dne 22. ožujka o. g. pokazala je akademiška mladež na zagrebačkome sveučilištu, da u njoj jošte nije zamrla svaka iskra volje za rad, koji bi služio ne samo na čast i diku našoj uzdanci, nego i na korist naroda. Kome je poznato, kako se je slabo radilo, ili, bolje rekavši, ne radilo, na hrvatskome sveučilištu, kad je poslije kraljeva boravka u Zagrebu bila ukinuta »Zastava«, taj će s radošću pozdraviti zamisao, da se ustroji na hrv. univerzi novo literarno-zabavno društvo, da se podigne ognjište, oko kojega bi se imala sakupljati mladost naša — nada narodna. Ta je zamisao našla svoj izražaj u skupštini sveučilištnih građana, što se gore spomenutoga dana obdržavala pod predsjedanjemavnika g. Alekse Horvata.

Odmah u početku skupštine izjavi predsjednik, da je na gnevnome redu utemeljenje hrvatskoga akademičkoga literarno-

zabavnoga društva, te da prema tome ne će dozvoliti ni o čem drugom govoriti nego li o tome predlogu sazivača skupštine, drugim riječima rečeno, gospodin Horvat zabranjuje članovima skupštine stavljati ma kaki protupredlog ili modifikaciju predloga sazivača skupštine. Mi se doista ne bi mogli dosta načuditi ovako nedostojnome tumačenju pravila, da se skupština imade držati predmeta, radi kojega je sazvana, kad nam ne bi bili poznati razlozi, radi kojih se g. Horvat primio ovako nedostojnoga, sofističkoga tumačenja pravila.

Već od dulje vremena pokazivala se je na zagrebačkoj univerzi struja sklona jedinstvu Srba i Hrvata. Kao što je »Hrvatska misao« u Pragu počela riečju rušiti kinezki zid predsuda i nepoznavanja između sinova jednoga naroda, koji na žalost i nesreću našu nosi dva i narodnom sviešću i historijom opravdana imena, kao što je »Hrvatska misao« počela, da iz bratskih srdaca čupa krivim odgovorom i stanovitim novinama uciepljenu mržnju i fanatizam, tako je na hrvatskoj univerzi četa rodoljubivih mladića prigodom utemeljivanja literarnoga društva odlučila, da ovo, po prvim našim i stranim historičarima dokazano narodno jedinstvo, i u životu provede. Ujedinjena hrvatska i srpska omladina zaključila je, da ovom prilikom iznese stvarno obrazloženi predlog o ustrojenju hrvatsko-srpskoga literarno-zabavnoga društva.

Taj se predlog nije svidio gosp. Horvatu i većini sakupljenih sveučilištara — i odatle evó nam tako duhovitoga tumačenja pravila.

Predlog se dakle nije mogao ni staviti — a kamo li obrazložiti!

Budući da se tako ujedinjenoj hrvatskoj i srpskoj omladini oduzela svaka mogućnost, da u raspravi sudjeluje, izašla je ova iz dvorane, a preostali zaključise, da se utemelji čisto hrvatsko akademičko literarno-zabavno društvo, te izabraše u tu svrhu odbor od 7 lica, da uredi pravila.

Veseleći se svakomu i najmanjemu radu naše mladeži, ne možemo ipak da dosta požalimo, što je i ovaj puta većina sveučilištara osujetila svaki pokušaj ujedinjenja sinova jednoga naroda. Ili zar Hrvati i Srbi nisu jedan narod?

Da na ovo pitanje odgovorimo, potrebno je, da poznamo obilježja narodnosti: jezik, sviest narodnu, običaje, jednom riečju sve one pojave, u kojima se izražuje značaj narodne duše.

Za jezik hrvatski i srpski morati će priznati i najoduševljeniji, najseparatističniji Hrvat i najkorenitiji Srbin, kao i najpedantniji filolog, da je isti.

Da, jezik je isti, vele protivnici narodnoga jedinstva — ali sviest je različita, a to se pokazuje u dvovrstnome imenu, u vjeri(!) u mržnji između Srba i Hrvata — pa napokon dieli nas i historija!

Što da odgovorimo na to?

Pitajmo se, što smatramo pod imenom. Jeli ime skup slova, odredjeni broj slovaka, ili je ime kao što i svaka druga riječ kratica, simbol, oznaka nekakega pojma? Absurdno bi bilo odgovoriti jestno na prvo pitanje!

Pa kad je ime samo kraticom nekoga pojma, zar nas onda ta kratica može smetati, da priznademo identitet pojma, označena sa dva imena? Ne može.

Vele nam, da nas i vjera dieli. Ta zar smo još uvijek na tako niskome stepenu kulture, da ne možemo vjeru lučiti od narodnosti? Ili zar nema katolika, koji se nazivlju Srbi, zar nema pravoslavnih, koji se nazivlju Hrvati? Samo fanatizam sa strane srpske, samo razprave političkih novina o vjerskim pitanjima, mogle su nas dovesti do žalostne činjenice, da vjeru smatramo zaprekom narodnoga jedinstva, što više da je smatramo obilježjem narodnosti!

Pa da i je tako, da nas vjera sada i dieli — što nas je onda dielilo prije raskola? Zar se istina za to smije udarati u obraz, zar se na temelju novijih prilika smije tvrditi, da su te prilike uvijek postojale, t. j. da smo i onda bili pociepani?

Pa kad nam ta pociepanost škodi, kad je protunaravno ovako komadati jedinu narodnost, tad nam je dužnost, sveta i patriotska dužnost, da ovo naše stanje popravimo, poštujući svetine svake vjere.

Taj nenaravni vjerski razdor jednim je od onih uzroka mržnje između Srba i Hrvata. Ali glavni razlog leži u nama samima, leži u međusobnome nepoznavanju, u krivim predsudama. Uklo-nimo uzroke, nestati će posljedica.

Nek ne smatra Hrvat a priori svakoga Srbina svojim najvećim neprijateljem, a Srbin neka ne vidi u svakome Hrvatu svoga din-dušmanina. Ne koljimo se međusobno na temelju fikse ideje, da je jedan drugome neprijatelj. Nastavimo li taj bratou-bilački rat, uticat će se i opet Srbin pod zaštitu neprijatelja hrvatskih, a Hrvat će opet predbacivati Srbinu, da radi s njegovim neprijateljima i obratno.

I opet ćemo se uticati čas Beču, čas Pešti i tražiti u Beču svoja prava i moliti u Pešti, da nas poštede u ime 800-godišnjega bratskoga saveza i stajat ćemo opet skrštenih ruku jedan na protiv drugoga srcem punim mržnje.

Da, samo za to bili smo uvijek tuđi sluge, jer smo uvijek hotjeli, da samo jedan od nas bude gospodarom u našem domu.

Tražimo, da se svaki, koji u Hrvatskoj živi, naziva Hrvat, kao da se djedovskim predajama nasliedjeno ime može sbaciti ko stara haljina, da se nova obuče. Mi vičemo i vičemo pravom na šovinizam Mađara, na njihovo nasilno mađariziranje Srba, Hrvata, Slovaka i Rumunja, a u vlastitome domu ne dopuštamo bratu svome, koji je s nama iste narodnosti, da se nazivlje imenom od djedova kao svetinju nasliedjenim. Ta zar smo zbilja koncem devetnaestoga vieka na tako niskome stepenu kulture, da ne možemo narodnost odieliti od teritorija, na kojem stanuje, zar smo zbilja toga mišljenja, da zemlja daje ime narodu, a ne narod ime zemlji? Tuđi elementi asimiliraju se u zemlji, poprimajući nošnju, običaje, jezik naroda, u koji su se uselili; al što je Srbin mogao poprimiti od nas Hrvata, kad je sve imao jednako s nama, što je mogao izgubiti, kad se nije ni u čem razlikovao? Pa ipak mi tvrdimo, da su se Srbi, doselivši se u Hrvatsku, asimilirali s Hrvatima, kao da je moguća asimilacija kod elemenata jednakih, kod ljudi iste narodnosti, i udarajući istim u obraz, negiramo eksistenciju od 500.000 ljudi naše narodnosti tek drugoga djedovskom predajom nasliedjenoga imena! I Francuzi i Niemci nazivali su se i nazivlju se različitim imenima, pa i mi u trojednoj kraljevini imademo ljudi — ta svi niži slojevi nazivlju se imenom zemlje, u kojoj stanuju, seljaci Slavonije Slavoncima, Dalmacije Dalmatincima, al niko od nas ne će za to ustvrditi, da su nam narodnosti različite. Nepobitna je činjenica, da se pojam narodnosti istom kulturom proširuje, da se narodna svijest istom prosvjetom upotpunjuje, a da je prvobitno i jedno i drugo vezano o teritorij.

Evo nam napokon nepobitnoga dokaza o jednakosti duše narodne u izrazu njezinoga mišljenja i čuvstvovanja — u našoj narodnoj poeziji. Samo po toj jednakosti narodne poezije razumljiva nam je prepirka o književnim predajama narodnoga blaga, prepirka, koja se na žalost i sramotu našu vodi među separatističkim elementima srpskim i hrvatskim.

To su dokazi identiteta narodnosti srpske i hrvatske, a kao protudokaz što nam se navodi? Različitost historije.

Imade ih, koji iz historije izvode, da su Srbi i Hrvati dva naroda, jer imadu dvije povjesti. A što nam dokazuje ta dvo-vrstnost historije? Tek našu pocjepkanost, poteklu iz uticaja Bizanta na istočne, a Rima na zapadne krajeve naše zemlje. Na temelju te odijeljenosti niekati svaku mogućnost budućega faktičnoga narodnoga jedinstva, znači prošla fakta postavljati granicama budućnosti, znači prečiti svaki narodni razvoj i napredak. Ta napokon sama historija pobija one, koji se na nju pozivaju. Italija, Francuska, Njemačka, sve je to bilo razcjepano u državice, svaka sa svojom historijom, pa ipak su se ujedinile, pa ipak je u tim državicama živio samo jedan narod. Napokon da izvedemo lo-

gički zaključak iz tvrdnje, da je historija obilježjem narodnosti. Niemci u Austriji, jer imadu drugu poviest, druge su narodnosti nego li Niemci u Njemačkoj. Koliki absurdum!

Da završimo. Nove istine, ma bile već davno svijetu objavljene, teško si probijaju put, teško se svijet odriče svojih bludnja i predsuda, al poviest nam dokazuje, da ih se napokon ipak uvijek odriče.

Bit će i ovdje tako. Odavna je svijet priznao, odavna je znanost dokazala, da su Srbi i Hrvati jedan narod, odavna nas već sama nevolja i nužda sili, da tu istinu priznademo — mi se opiremo.

Al napokon doći će ipak dan pobjede, doći će dan, kad će mrene pasti s naših očiju — i istina će slaviti slavlje. Da taj dan što prije dodje, da što prije zarudi zora novoga, sretnijega života i blagostanja našem narodu, taj cilj postavila si je ujedinjena hrvatska i srpska mladež u bielome Zagrebu. Na sjeveru i jugu naše monarkije, u Pragu i Zagrebu, pokreće se u isti čas pokret, koji mi najsimpatičnije pozdravljamo, jer u njem vidimo svitanje novih, sretnijih dana. Preporučujući svoj hrvatskoj i srpskoj omladini najtoplije, da se i ona razasuta po drugim univerzama uhvati u složno kolo s omladinom zagrebačkom i pražkom, kličemo mi: »samo napried«!

Slavjanin.

Nemčija, Italija pa avstrijski Slovani.

Motto: Statt mit den Deutschen sich zu verschmelzen und in bildung und politik mit ihnen vorwärts zu gehen, rechneten diese »Panslavisten« nur noch, dass sie einst auf diesem (Oesterreichs-) boden die herrschenden waren, dass sie jetzt noch die mehrzahl seien, und dass sie darum anspruch haben, die herrschenden wieder zu werden. Dr. Rottek Allg. Weltgeschichte. 1870. VI, S. 144.

Zgodovina poslednjih dveh stoletij razlaga, kako si državni jemi je v pomoć nazore kake stranke iz narodov, da dosežejo laže svoj namen, ter s pomočjo teh nazorov zatiravajo vse druge nazore, nahajajoče se med narodi. Tako se je leta 1795. sklepala trozveza med Avstrijo, Prusijo in Rusijo, da omeji nevihto, katera žuga vsej osrednji Evropi iz zadnjega konca zapada, t. j., iz Francije, z glavnim namenom, ohraniti mir. Med tem so narodi uže hrepeneli po svobodi in po pravu, v dosego kojih je prvo uslovje izvršitev nacijske ideje. Te ideje so se poprijeli tudi državni te trozveze, da narode pridobijo na svojo stran v zabrambo vseh drugih idej, ki so žugale od zapada razširiti se med narodi osrednje Evrope.

S tem je bil dan tudi začetek k uničenju razlik med deželami s prebivalci ravno iste narodnosti. Dotika z naprednimi Francozi, ki so preplavili vso Evropo, je to mnogo pospeševala. Ta narodna ideja, povsod zvana nacijska ideja, je bila tudi pomoček, Francoze, na čelu jim Napoleona I., zapoditi čez mejo nazaj. V tem času se je posebno začela med narodi razširjati ideja nemške narodnosti, ki je bila dotlej omejena le na nekatere male kroge. Ravno iz časa bojev s Francozi čitamo lepe patriotske poezije na nemškem jeziku. Od tod je tudi izvestni izraz „die Völkerschlacht bei Leipzig“.

Narodi so se začeli zavedati, da so tudi činitelji v občem državnem življenju, ter imajo pravo, udeleževati se pri doloabi o njih usodi kakor države.

Jedva pa so državniki srednje Evrope dosegli svoj namen in utrdili doseženo s takozvano „sveto alijancijo“, skleneno l. 1818 z Avstrijo, Prusijo in Rusijo v Achenu, so ne samo pustili na cedilu naciionalno idejo, ampak tudi gledali, kako bi jo zatrli med narodi. Vsled tega ideja zjedinjenja narodov po njih narodnostnih znakih je žugala popolnoma izginuti.

Tudi „svete alijancije“ glavni namen je bil, ohraniti mir. Zvunanji neprijatelj je bil premagan, zmagovalec in zmaganeec sta bila utrujena, narodi sami so si želeli miru. Zato je prišlo na vrsto vprašanje, kateri mir naj se ohrani?

To vprašanje je možno le rešiti, ako se v poštrevzame namen tedanjih državnikov, uvesti zopet razmere, katere so bile v dobi pred francosko prekucijo. A tudi oni so brzo uvideli, da to je možno uresničiti le oblikovno, a človeške misli ni več možno navoditi na določeno pot. Pri tem je bil na jedni strani pritisek velik, na drugi so se odobraval, odnosno dopuščala dejanja, katera so šele potuho dajala razširjenju neljubih idej. Tudi so se tedaj nasprotujoče si uredbe vvedle, in ne povsod z istim principom. Zato tudi naciionalna ideja ni zaspala, tem več vsled neprimernega pritiska je tlela kakor iskrica v žrjavici in pepelu in se razširila med narodi. „Duševni potres gre skozi zgodovino naših dni“, se je izvrstno izrazil škof Izajija Tegner. Posebno Nemci so si želeli nemško zjedinjeno državo v velikosti starega rimsko-nemškega cesarstva; Italija ni bila zjedinjena Italija, oba naroda bi rada prišla v neomejeno posest obal Jadranskega morja. Narodna zavest se je prebudila tudi pri Madjarih, kateri so si želeli svojo konstitucijo v srednjeveški obliki, naposled so se jim pridružili tudi Slavjani, pri katerih je imela ta zavest le naciionalno-literaturno obliko.

Vzlic vsemu pritisku od zgorej in umetnemu razcepljenju na razne si nasprotujoče stranke, kateri razpor se je vzdržal umetno, tihi potres se je vendar neprenehoma razširjal, ne da bi vplivni faktorji hoteli zapaziti, dokler ni buknul nenadoma mogočni sunek 1848. prekucije, katera je žugala, vsem državam osrednje Evrope dati drugo, popolnoma izpremenjeno obliko. Narodi srednje Evrope so se ločili v dve glavni stranki. Nemški, italijanski in madjarski naciionalci na jedni, Slavijani z ostalimi konservativci in dinastijami, zvestimi prvim narodom, na drugi strani. Slavjani so žrtvovali kri in blagostanje za ohranitev posestva svojih vladajočih dinastij, v nadeji, da zamotane okolnosti in politiški dogodki jim dajo vhod v srečnejšo bodočnost.

Naciionalci prve vrste so se uže takrat šteli za jedine in prave liberalce. Zato jim tudi ni bilo tako težko, pridobiti si mnogo privržencev, seosebno vsenčiliščno mladino.

Glej čuda! Na mah (21. marca 1847) stopi poprej neomejeno absolutno vladajoči pruski kralj Friderik Viljem IV. na stran nemških naciionalcev z razglasom „na nemški narod“, v katerem je izjavil, da se je postavil na čelo „prostega prerobenega nemškega naroda“. Ravno tako je tudi poprej absolutni kralj Sardinije Karol Albert I. postavil se na čelo naciionalne stranke za prostost in jednoto Italije, in to šele potem, ko se je papež Pij IX. sam pridružil liberalni naciionalni stranki. — Iz tega samega se vidi, da ta dva vladarja, katerima so sledili tudi drugi mali, sta se postavila na stran naciionalcev, ne le da bi si rešila svoje korone, temveč tudi, da bi s pomočjo naciionalne ideje mogla laže vladati ter doseči svoje glavne sebične namene. Uže dogodki, med katerimi so se absolutni vladarji prelevili v liberalne naciionalce, silijo trezno mislečega do tega zaključka.

Tema dvema dinastijama sta prišla pozneje na pomoč dva moža, Cavour in Bismarck, katera sta bila v svojih dejanjih vse drugo, nego pa liberalca v pravem krščanskem smislu.

In glej, zgodovina pravi, da ravno naciionalna ideja je pomagla tema dvema dinastijama do tega, da ste prišli na čelo zjedinjene Nemčije in Italije.

V tem ko ste se pruska in sardinska dinastija držali vedno le istega pomočka, principa naciionalne ideje, so se v Avstriji namenili, pomočki in osebe od 1848. leta vedno preminjali. Država je bila mnogokrat preustrojena, pri čemur so kakrat poštevali tudi posebno razmere raznih dežel in koronovin, kakor tudi, a le redkokrat, zahteve Slovanov,⁴⁾ kar pa ni ugajalo gospodujočim narodom, posebno nemškim naciionalcem ne, češ, da avstrijska dinastija se je odtujila od poddstate, na kateri stoji in se razvija uže več stoletij, t. j., od nemškega značaja in od nemške kulture ter da je popustila od namena, v korist nemštvu kopati gomile še živečim Slovanom.

Prusija je zajedno vedno na to gledala, da bi Avstrijo spravila popolnoma v svojo kolo. K temu jo je vzbujala seosebno zmaga Francozov nad Avstrijo l. 1859., vsled česar je zadnja izgubila mnogo vpliva, simpatij in moči na Nemškem. Premaga v Italiji je bila tudi premaga nasproti Nemčiji. Minister Schmerling je skrbel ta izgubljeni vpliv na Nemškem zopet pridobiti, vsled katerega namena se je Avstrija pokazala resnično vneta za nemštvo. A prebrisani Bismarck jo je preslepil in

⁴⁾ To mi je povedal g. J. Pittamitz, c. kr. svetovalec vsega deželnega sodišča v pokoju. To je gotovo, da Koseski je bil mož velikega vpliva v Trstu, a mogotcem ni ugajal, ker je bil predokrit mož. Leta 1846. do 1848., ko se je mnogo govorilo o Frankobrodskem parlamentu, se je izrazil: »rajsi 10 let pod rusko knuto, nego jedno uro pod prusko pikelhaubo«. Za burokrate tedanjega časa je veljala taka izjava za nekaj nezaslišanega.

Avstrijo v vojno 1864. l. proti Dancem zvabil ¹⁾ in brzo potem jo prisilil k vojni 1866. l.

¹⁾ Bismarck je dal Avstriji umeti, da na Nemškem vrè. V resnici pa je bilo le velike nevolje proti Bismarcku. Avstrija pa je hotela pridobiti si prednost, da ne bukne vstanek, za to se je pridružila Prusiji v vojni proti Dancem, ne da bi poprašala nemško zvezo; pomagala je nazaj potisnute na Holšteinskem zbrane Saksone in Hanoverance, ter je bila med vojno samo potem na stran potisnena od Prusov, da bi vsled tega poslednji imeli več pravice pri sklepanju miru. Uže ta fakta kažejo, da Schmerling je bil slab državnik in diplomat.

(Konec pride.)

Tamjan.

Za teških dana,
Kad nigdje nisam pokoj našao;
Kad zmijska sumnja otrov žestok
Lagano kap po kap u grudi kapnula;
Kad užasni demoni
Subonjavi i blieda lica,
U oku kriesom, plamnim dahom
Na svakome su koraku
To moje lomno tielo potresali: — —
Otdad je duša hrlila
U one čiste eterske visine,
Ko tiha glazba eolove harfe,
Za tibe noći,
Kad lavež pasa sablasno se krili ...
I ko da tada otrešla se svieta,
I njegovih teških vjekovitih spona, — —
U radosti je svježoj letjela,
Zaboravila jednu zemlju
I — — ljude!
Al niese ljudi nju! ...
Čim više ona hrli zračnim sferam',
I ustitrava snažnim krilima
Lagašni eter, —
Tim oni niže vuku njeno ime
U svjetsko blato zavisti i laži;
Tim hjesnije je žele mučiti,
Klevetajući grlom hrapavim
Njen zvonki glas i čisti rad ...
Al zalud njima očajana muka;
Uzalud grudi nadimlje im mržnja,
Ko orkan silni velji ocean; — —
Ti biesni vali ne sežu
Do onih čistih kristalnih visina,
U kojim' tek se razdaju
Vjekoviti akordi sreće ...
I sustaše demoni ...
Oborili su glave ...
Zar spoznaše svoj niski rad?! — —
Ne! — oni misle! ...
U oku vatra osvete im iskri;
Svjetluca tajno slijed misli,
Koj juri, juri sve dalje i dalje
Do — — njinog »idejala«! ...
Već biesna radost rasteže im lice
U zlorad smiešak, —
A onda jekne strastven klik, —
I oni hrlo skočiše,
Da svojim radom

Svom »idejalu« se dovину ...
Nervoznom kretnjom snažne mišice,
I brzim pletom prsta košćatih,
Za časak tili sazdaše žrtvenik,
Bajovit, krasan, čaroban,
Ko da će na njem tekar teci
Nevina krvca Abelove žrtve ...
A mislo sve se više uspinje
U one čiste eterske visine,
Sva razdragana, zanosna i sretna,
Ko mlada djeva kada prve noći
Na usne dragom vreli cjelov tišti ...
I baš kad htjede
Da posljednjim se snažnim zamahom
Dovine mete, sjajne zvijezde,
Što kano oko Svemira se blista, — —
Tad uzvija se k njojzi
Tajnovit neki mrmor ...
Demoni holi pokorničkom haljom
I svetim mirom na licu
Poredali se oko žrtvenika,
Poklikujući glasom zanosnim
Od srca hvale nebeštanskoj duši;
A njine miške polaganom kretnjom
Na živi ugljen siplju sveti tamjan ...
Do čistih visa uzvija se dim
Od miomirisnoga tamjana,
Ko plašt golemi sablasnoga duha,
Koj pruža u vis tanke bliede ruke, —
I stiže hrlu dušu ...
A kroz dim mamno ore joj se hvale,
Ko lažna pjesma zamamne Sirene ...
I duša stade ...
Ko omamljena, spojena,
Od tamjana i hvála ...
I u tom času potamnio dim
Čarobit sjaj visoke zvijezde, — —
A tihi glasak egoizma
Šapuće duši,
Da tek na zemlji tamjan dozrieva ...
I časak kao da koleba,
Koleba, drhteć krilima, — —
A onda opojena,
Strjelovito se spusti k zemlji ...
Strahovito zakliknuše demoni
Neobuzdano, slavodobitno,
Kad duša strtih krilâ
Na žrtvenik je pala ...
Razderaše si pokorničke halje,
Sa lica sveti izbrisao mir, —
Pa upališe na lomači
Neoskvrnjenu nekad snažnu dušu ...
Zaokružiše kolo pakleno,
Opielo krišteć glasom hrapavim ...
A čiste duše nestade
Prozdrljivom u svjetskom plamenu,
Ko kaplja bistre rosice
U neizmjernom stepnom požaru ...
... Kad strto tielo došlo kasnije
Do crnog kupa ogorinâ, —
Sa oka tek je suza kanula
Na tinjajući ugaj,
A taj je cvrčeć pričo tužnu priču
O duši, zvijezdi, tamjanu ...

Zagreb, 1897.

Vladimir J. Teharski.

„Rodoljubi“.

Gle, novaca dosta — želite l' što još?
I boce su pune — sve žarka je kap,
Razigrat će dušu — uplamtjet će krv
I poteč će za dom — zor-govora slap.

I žaliti čemo — što narod je rob,
I lievati vino — ta zašto baš krv
I kleti tirane — i klicat: »u boje,
Za neslogu poznat', da j' otrovni crv.

I priznati brata — pri vinu će brat
I čašu će punu još za njega pit',
Pa tada na koncu — još snivati san,
Da moro je bojak — za narod svoj bit'...

A sutra?... O bože — ta tko bi se vjek
Žrtvoval za narod — uz naporan rad...?
Prospavat se valja — ta velik bje trud
Odmorit se mora — junačina mlad...!

Srećko Zindl.

Nekaj maloruskih običajev.

(Spisal Šalamun.)

Vsakemu zavednemu Slovanu je dovolj znano, da na severno-vzhodni strani Avstrije prebiva krepek in čil narod, s svojo lastno hierarhijo in obredom slovanskim, kateri je tako rekoč most med nekdanjo poljsko in sedanjorussko državo. Ta narod navadno imenujejo „Maloruse“ ali manj pravilno „Rusine“. Svoje dni je ta narod spadal deloma pod poljsko žezlo deloma pod rusko. Po delitvi Poljske je tudi jeden del tega naroda pripal k Avstriji. Namen teh vrstic je, omeniti nekatere običaje galiških Malorusov.

Obče moramo trditi, da je Malorus jako veren in pobožen. Vse začne z Bogom in tudi z Bogom konča. Obiskuje prav rad tudi še tako daljnja božja pota. Cerkvi rad daruje, njegovo stanovanje, polje, živina, jed in pijača mora biti blagoslovljena. Izba je napolnjena s svetimi podobami; posebno ljubezen pa izkazuje sv. Miklavžu, Materi božji, naslikani po sv. Lukežu in križanemu Jezusu. V vseh običajih in navadah ima prednost vera.

Oblači se navadno v platno in v volno ali pa v kožuh, narejeno vse po starodavnem narodnem kroju. Njegova jed je zelo preprosta, zraven soli ne potrebuje ničesar drugega; vse jemlje iz domačih pridelkov. Njegov živež je navadno neslan, kajti obredni posti trajajo skoro dve tretjini leta, in Malorus ga strogo drži. Ob času velikih praznikov in pri pojedinah ne smejo se pogrešati svinjina in pirohi; kuretina na mleku kuhana je njemu tečna jed.

Njegov dom je navadno bez dimnika, ter je polen dima; imajo torej tako imenovane dimnice, kakor se pri nas na Slovenskem nahajajo tu pa tam. Stene prebivališča so večinoma iz protja narejene in z ilovico zamazane, ter je pokrito s slamo ali pa s trstjem. Njegova

delavna živina je majhna in neznatna, toda stanovitna z malo klajo zadovoljna. Njegovo celo bogastvo v ravnini je njiva in njeni pridelki, v hribih pa govedina in ovce.

Malorus je šibke postave, ima lepo in pravilno obličje, ter je zares jeklenega zdravja. Zelo utrjen je v težavah, spreminjavi vremenski in pri delu, ter je marljiv in delaven. V dolgih zimskih večerih se zbira mladina in večkrat tudi mlade omožene žene v katerikoli hiši v vasi, seboj neso kolovrat. Tukaj se prede in poje. Teh shodov se več nahaja v jedni vasi in „večernici“, ter si pripovedujejo starodavne pravljice in pripovedke in se pojejo „dumi“ in „dunky“, ter se razhajajo po polnoči.

Sv. Andraša zvečer se zberejo deklice same, in noben mož ne sme biti prisoten, ter se lotijo vedeževanja. Postavijo se navadno po vrsti iz moke pečeni svalki (cmoki), katerih vsaki pomenja jedno dekle od pričujočih, in k zadnjemu pokličejo psa. Taista, katere svalek pes poje najprvo, se letos omoži. Potem gredo na prosto in štejejo klince v plotu. Ako je število so-devno (ravno), dobi samea, ako pa je liho (neravno), vdovca. Tudi cdrežejo črešnjeve veje ter jih hranijo de Božiča v vedno menjajoči se vodi; če katera začne med tem zeleneti in cvesti, gotovo ne izostane poroka.

O Božiču gredo mladeniči trumoma od hiše do hiše pojoči božične pesni, koleda*) imenovane, ter dobivajo kruh in žganje in voščijo vzajemno vesele praznike. Na dan Sv. treh kraljev (Bogojavlenja) vrši se na ribnikih in potokih obredno blagoslovljenje vode, in vsakdor mora od te vode piti; zvečer pa gredo deklice, kakor o Božiču mladeniči, od hiše do hiše, pojoče pesni, „ščedry“ imenovane.

Velik praznik za maloruskega kmeta je konec žetve „obžynki“, kateri praznuje vsak le nekoliko imovit posestnik. Uže na polju se zapojejo dotične pesni; pri solnčnem zatonu spletejo starejše žene velik venec iz klasja in s tem ovenčajo mlado ženjico. Med godbo in petjem ga nesejo domu; gospodar pričakuje vračajoče se na pragu z jedjo in pijačo, sprejevši venec med čestitanjem ženjic; in na to se začne prava zabava s plesom. Čudno je, kako se ti trudni ljudje sučejo pri goslih in basu (bunki).

Pri krstu, kateri se običajno vrši v dan rojstva, je večkrat več kot dvajset botrov, „kumy“. In to ni malovažna stvar, kajti kumstvo pri njih več velja nego pa kanonično svaštvo. Kum se združi tako rekoč z družino ter dobi pravico udeleževati se ob določenih praznikih. Po krstu se začne doma pojedina; „diak“ predseduje; položi kos kruha na krožnik, govori zbranim nekaj časa v smislu,

*) Staroslavensko koleda, sl. koleda, koledovati; koledovati je pri vseh Slovanih razširjeno.

da je novorojeni prišel nag na svet, naj bi bili tako dobri za njega nekaj zložiti, on kot govornik od svoje strani mu podeli kruh, katerega naj bi mu ne nedostajalo nikdar. Na to vržejo vsi par novičev na krožnik.

(Konec pride.)

„Klosterski študentje“.

(Iz zapuščine J. Vencajzove.)

Naše velike šole so duhovskega in posebe še samostanskega izvora. Ob sebi razumno je torej, da so vsekdar sosebno samostani radi podpirali ta učilišča, bodi si z darovi, bodi si s pošiljanjem svojih dijakov na take »vire umnosti«.

Tudi naši slovenski samostani niso zaostajali, in stare pripovedke med narodom so nam priče njihovega stremjenja.¹⁾ Spočetka so pošiljali svoje mlajše brate pač na »studium generale« v Čedad in na bližnja laška vseučilišča. Odkar pa se je manjšala oblast Oglejskih patrijarhov, in je sorazmerno rastla oblast domače gosposke, sosebno pa še, kar so se ustanovile habsburške vladikovine tudi takraj Drave, spoznali so takoj svoj blagor in se obrnili proti Dunaju in Gradcu, — kjer so se bili v tem Slovenci uže s čela naselili na vseučiliščih.

Slavni samostan Stiški²⁾ nam nekoliko razjasni bistvo teh klosterskih študentov, kajti po bogatstvu in prostranosti prvi na Kranjskem, ni zaostajal za svojimi tovariši nikdar in nikjer.

Početek XVI. stoletja nam daje o naših samostanskih dijakih prvi podatek. Dne 20. nov. l. 1500 piše namreč Runski opat Volbenk Stiškemu opatu Ivanu med drugimi naročili tudi nekaj vrstic o »Stiškem študentu«:³⁾

»Za dijaka na Dunaju naj kmalu denarja pošlje, da se mu poplačajo stari dolgovi, in ker mu Cellerarius⁴⁾ (v Dunajskem kolegiju) noče ničesar več posoditi, je on (opat Volbenk) uže govoril s Svetokriškim opatom, ki je tedaj veljal kot zastopnik generalnega kapitula«. Tekom istega leta še pa je objavil Stiškemu opatu, »da je Svetokriški opat dovolil redovim dijaku (na Dunajskem vseučilišču), da se vrnejo v svoje samostane, zato pride tudi Stiški Gregor domov; opat naj mu (Volbenku) zanj poplačane dolgove vrne v vsoti 20 gld. renske vr.«

Stiški Gregor, ki izvestno ni bil le jedno leto na Dunaju, se je na to pač po novem letu 1501. vrnil v svojo domovino, in za njim nekaj časa ni bilo več Stičana na Dunajskem vseučilišču. To nam najbolje pričuje list Runskega opata Ivana, ki je l. 1515. zasel svoj prestol in bil kmalu za tem imenovan vizitatorjem po Ogerskem, Avstrijskem, Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Tu naroča novi prelat opatu, »da svoje religioze pošljejo »litteris imbuendos« na Dunaj.«⁵⁾ Leto pozneje pa ponavlja ta svoj opomin s pismom od dne 8. sept. 1516.

Stiški samostan je seveda te opomine takoj uvažil, kar nam kaže pismo brata Ivana opatu Stiškemu od 20. jan. l. 1516. iz Dunajskega cistercijskega kolegija.

¹⁾ Na platnicah I. zvezka »Ljublj. Zvona« l. 1895. navaja narodna pripovedka »o starem ključu« na dveh mestih o menihih: »Ko je prišel (deček) nazaj v šolo, v kloster, pove svojemu menihu itd.«, pa »šel je nazaj v šolo in je menihom povedal«. —

²⁾ Fr. pl. Radics, Die Gegenäbte von Sittich, Wien, 1876. V + 148. Mechitar. tiskarna.

³⁾ Pag. 44 ibid.

⁴⁾ Pag. 44 ibid.

⁵⁾ Pag. 45 ibid.

On piše, »da je prav priden, pa denarja potrebuje, pošlje naj mu 40 gld. rajnišev; 8 gld. je moral v »burzo« dati, za 4 gld. pa se je zadolžil, tudi so uže njegova »culcula« in »scapulare« stara in poškodovana, zato naj mu pošlje novih«. O stanu kolegija govori pohvalno, ter omenja, da imajo cistercijani z Bavarskega, Avstrijskega in Štajerskega tam svoje dijake, in da dva izvrstna profesorja vseučilišča stanujeta pri njih, od katerih imajo kar največji dobiček v znanstvu«.

A to stanje kolegija se je kaj hitro spremenilo, kajti uže l. 1518. nam kaže pismo opata Urbana Stiškega⁶⁾ vizitatorju, kjer piše, »da je Dunajski kolegij cistercijanov in studij na Dunajskem »gimnaziju« zelo ponehal, in da so le trije cistercijani po jeden iz Rune, Cvetla in Stičine zunaj in se na ta način ne pospešujejo interesi celokupnosti. Vizitator naj bi Stiškemu dijaku dovolil, da se vrne domov, da se zanj denar ne trosi zastonj«.

Ni-li to stara tožba vseh študentskih roditeljev? Nisti-li tudi prejšnji pismi, sosebno prvo, tako značilni za dijaško življenje z vsemi ljubimi in neljubimi pritisklinami, kakoršno nahajamo še danes in ne samo v pravljici o slovečem »Pumpu Perugijškem«?

No, odtlej molči samostanska povestnica o Dunajskih dijakih, pač pa nahajamo v njej še vest o podporah istega samostana. Kakor je Stiški samostan v obče v teh stoletjih mnogo daroval za »državne namene«, tako je tudi podpiral Dunajsko Almo Mater, kjer ga nahajamo naštetega med dobrotniki vseučilišča. Zapisek uprav iz l. 1566. nam kaže, da je Stiški opat dajal na leto po 12 funtov za ohranjenje te velike šole, v tem ko je Kostanjeviški dajal le 5 funtov.⁷⁾

Ta dajatev je menda pričela uže leta 1505., ko so jeli za Dunajsko vseučilišče nabirati doneskov v Notranji Avstriji.

Kar so pa jezuiti z nadvojvodo Karolom po prizadevanju Ljubljanskega škofa Urbana Tekstorja svoj kolegij v Gradcu razširili l. 1586. v vseučilišče, — prestale so podpore notranjeavstrijskih prelatov, in med njimi tudi one Stičanov. Pozornost se je bila odslej obrnula v Gradec, kjer so njegovi dijaki mogli prebivati v profesni hiši brat-skih Runskih cistercijanov. Poslej pa, ko so Stičani od l. 1670. nadalje smeli osnovati svoj lastni novicijat, itak niso pošiljali več dijakov na vseučilišča.

Čas hiti... tempora mutantur... mini, in »ni ga nikdar več nazaj«.

Tudi danes jo krenejo naši dijaki, kot njihovi predniki, bodi si preko Gradca, bodi si preko Celovca na Dunaj. A nepoznana preminja se krajina pred njihovimi očmi, spominov na svoja potovanja ne gojé: »vsaj se itak ni nič posebnega zgodilo«, niti v Gradcu ne ostajajo, to se pripeti med vsemi študijami po največ jednič, da tudi to mesto spoznamo«.

Dolgočasja zdehaje zlezejo na voz, še dolgočasnejši raz voz, še niso potujoč v »kolegiju« vrgli kak »durak« ali še lepšo »perferenco«, — in si želé, da bi skoro elektrika gonila vlak ali še bolje, da bi se sedlo v »balon« in se v par trenutkih zasuknulo tje doli črez Severnik — ki tudi ni več »pieçe de resistance« — v ljubo domovino. Oh, tudi sedanja vožnja je svetu uže predolga!...

⁶⁾ Pag. 48 ibid.

⁷⁾ Pag. 62 ibid.

RAZGLEDE PO SLOVANSKEM SVETU.

a) slovenske dežele.

Slovanska krščanska narodna zveza. Dne 2. aprila je „Slovenec“ prijavil brzoglavno poročilo, da se je v 1. dan apr. zasnova zveza pod tem naslovom ter pravi: Sedaj je v tej zvezi: 16 Slovencev, 11 Hrvatov, 6 Rusinov iz Galicije, 1 iz Bukovine in Čeh Stojan iz Morave. Danes je bilo izvoljeno začasno predsedstvo. Izvoljeni so trije predsedniki: dr. Bulat, Barwinski, dr. Šušteršič, ki se bodo po dogovoru vsak mesec menjavali v predsedništvu. V parlamentarno komisijo so bili izvoljeni dr. Laginja, dr. Ferjančič, dr. Gregorec in Biankini. Program zvezi slove: V tej zvezi zedinjeni poslanci tvorijo pod imenom „Slovanska krščanska narodna zveza“ zbornično skupino in se zavežejo, da se bodo držali sledečega programa:

„Slovanska krščanska narodna zveza“ se bo potegovala za to, da se izobrazijo javno življenje v verskem, kulturnem, socialnem in gospodarskem oziru na pozitivno krščanskem temelju; da se bo z vso odločnostjo bojevala za brezpogojno ravnopravnost vseh narodov, zlasti za narodne koristi in pravice vseh slovanskih narodov na temelju narodnega prava in krščanske pravičnosti, kakor tudi za popolno svobodo cerkve.

Poglavitna naloga zvezi bo, potezati se v smislu krščansko-socialne reforme za kulturno in materialno izboljšanje ljudstva, pred vsem eminentno delavskih stanov: kmetskega, obrtnega in delavskega na podlagi združne organizacije in avtonomije stanov. Zveza uvažuje državno-pravne programe onih svojih članov, ki sedanje uravnave države z ozirom na svoj zgodovinski razvoj ne smatrajo definitivne, ter jemlje na znanje dotična zbornici dne 30. marca 1897. oddana državno-pravna zavarovanja glede češkega in hrvatskega prava.

Zveza hoče gojiti prijateljsko sodelovanje s katoliško ljudsko stranko in slovanskima kluboma Čehov in Poljakov; nasprotovati liberalnim in nacionalnim Nemcem glede predsedstva in večine.

V „Zvezi“ so: a) Slovenci: vitez Berks, gr. Alfr. Coronini, Lambert Einspieler, dr. Ferjančič, dr. Gregorec, dr. Gregorčič, dr. Krek, Kušar, Pfeifer, Pogačnik, Povše, Robič, Šuklje, dr. Šušteršič, Žičkar, dr. Žitnik. b) Hrvati: Biankini, Borčič, dr. Bulat, dr. Klaić, dr. dr. Laginja, Perič, Spinčič, Šupuk, dr. Trumbić, vitez Vukovič, Zoré. c) Malorusi: Barwinski, dr. Grobelski, Karatnicki, Mandiczewski, Ochrymówiez, Wachnianin, Winnicki. č) Čehi: dr. A. Stojan, župnik na Moravskem.

Dva dalmatinska Srba: dr. Baljak in dr. Kvekič nista hotela pristopiti tej zvezi, izjavivša, kakor pravi „Narodni List“, „da se boje katoliške propagande“, da je njihovo srbstvo usko skopčano sa pravoslavnim vjerom, proti kojoj se osobito u Bosni, po nadbiskupu Stadleru tjera katolička propaganda, te da ono, što će članovi kluba smatrati krščanskim, ne će moć takovim smatrati

„Srbi“. Poročali so na to, da sta se pridružila Mladohom kot hospitanta.

Dr. Ferjančič poroča v „Slov. Narodu“ (7. apr.), kake težave so bile, predno je prišlo do te zveze, in najbolj radi tega, „ker je bilo videti, da so naši klerikalni kolegi prišli na Dunaj z imperativom svojega vodstva, da ne stopijo z nami v tesne zveze, ampak da za se osnujejo „poseben klub“. Najbolj „izven kranjski“ poslanci so dovedli do poslednjega pogajanja. „Pomisli naj se, pravi dr. Ferjančič, da se nam je stavila tudi zahteva, sprejeti naslednji programetični stavek: „Klub stoji na stališču razodete krščanske resnice in zahteva popolno prostost cerkve, obstoječe na podlagi božjega prava, kakor samostojen organizem, razvoj vsega javnega prava na pozitivno krščanski podlagi in v ta namen pred vsem preosnovo vsega nauka in izgoje na verski podlagi“. Po odjenjanju od te in one strani zjedini so se za navedeni program, s katerim so se sprijaznile našete slovanske frakcije. Dalje piše dr. Ferj., da v novi zvezi so vsi slovenski in hrv. poslanci ter maloruski, — torej trije slovanski narodi, broječi 5 milijonov prebivalstva“. Dr. F. se nadeja, da klub bode imel privlačno silo za vsakega Slovana, ki ne pristopi poljsk. ali češkemu klubu, in da je ta klub več, nego pa Jugoslovanski klub, „in ker se nam je videlo to združenje boljše, kakor samo v jugosl. klubu, segli smo po njem“. Pristavlja tudi, „da klubu ni delal nihče večih ovir, kakor dr. Šušteršič. „Zato pa naposled priporoča „narodni stranki“ na Kranjskem, naj se „organizuje, ukrepi in razširi, sicer pridejo čez 6 let s Kranjskega poslanci v drž. zbor, kateri bodo brez vsakega obotavljanja podpirali to, kar bodo klerikalni voditelji zahtevali!“

Gledé Malorusov treba je nasproti dr. Ferjančiču pripomniti, da so pristopili tu mišljeni zvezi le tisti poslanci, ki so bliži poljskemu „Kolu“, nego pa pravim slovanskim strankam. Formalno seveda bodo mogli trditi, da poleg Slovencev in Hrvatov je zastopan tudi maloruski narod v tej zvezi, in ker velja ob sklepanjih formalno štetje glasov, je dobila nova zveza dejansko podporo tudi po maloruskih oportunistih. Na zvonaj nosi ta zveza priidevek „krščanske“ zveze, a kranjski latinizatorji so le vsled moralne sile privolili v to širše označenje, najrajši pa bi bili videli prilog „katoliške“ zveze, in 2 dalm. Srba sta najbrže radi tega izognila se taki zvezi.

Slovanski listi so v obče radostno zabeležili dejstvo nove zveze, čakajo pa na to, kakó bode izvrševala svoj ne preveč določeni in konkretni program. O tem programu bi se dalo mnogo govoriti, posebnó tudi o tem, da se jemljejo državno-pravne deklaracije češke in hrvatske le „na znanje“, kakor da bi n. pr. Slovenci ne imeli nikakega prava do hrv. drž. prava, in še najčudnejše je to, da maloruski oportunisti kar dosledno prezirajo zgodovinsko drž. pravo maloruskega naroda.

S stališča zavladavšega oportunizma in drobtinčarstva celó med slovanskimi strankami in celo Mladočehi utegne nova zvoza vsekakor mnogokaj doseči; tudi bo koristila negativno s tem, da bo pomagala zavračati po imenu in po duhu neslovanske stranke. Moralno se ve da bi največ vplivala s stališča opozicije. Večina členov te skupine pa je a priori oportunistička, in ker se hočejo družiti tudi Mladočehi s Poljaki, je pokopan od začetka zaresen moralen vpliv slovanskih strank, katere bi ga bile mogle razvijati v smislu složne energične opozicije.

Goriško. „Soča“ naznanja, da si v Gorici Slovenci zasnujejo „Obrtno in trgovsko društvo“ v bran proti Lahom in v pospeševanje svoje obrti in trgovine. Pravila izdeluje 18 rodoljubov.

Istra. V Kopru je učiteljske tudi za Slovence in Hrvate. V tem iredentovskem gnezdu so 6. aprila 4 slovanske dijake malo ne ubili ter začeli po najetih fakinih tudi drugače razsajati, dijaki so morali po noči po suhem pobegniti domu, ker na ladijah, kakor so žugali Lahi, bili bi v nevarnosti, da jih vržejo v morje. Tudi slovenski profesorji niso v Kopru več varni. V obče pa je italijanska druhal prav zdivjana, ker je nahujskana od iredentskih kolovodij. Drž. poslanci so radi tega že stvorili svojo dolžnost.

b) ostali slovanski svet.

Cesar Fran Josip odpotuje 25. aprila v Petrograd, kamor dojde 27. apr., in kjer ostane pri carju Nikolaju II. 3 dni. Spremljalo ga bo 26 oseb, med njimi nadvojvoda Oton in grof Agenor Goluchowski, minister zvunanjih del.

Dne 21. apr. dojde cesar Viljem II. na Dunaj, kjer ostane pri cesarju Franu Josipu do 22. apr. zvečer. Ta dohod je izvestno političnega pomena, ker se izvrši par dni pred odpotovanjem našega cesarja v Rusijo. Da pa je tudi potovanje našega cesarja političnega značaja, kaže najbolj spremstvo našega zvunanjega ministra.

Dunaj. Dr. Lueger je že potrjen županom od cesarja; ob instalaciji 20. apr. mu hočejo razna, sosebno požarna društva prirediti velike ovacije.

Državni zbor ima počitnice do 28. aprila. Jako čudno je pričelo delovanje nove zbornice poslancev. Ta ni imela še pravih predsednikov, in že je bilo dalo skupno ministerstvo ostavko. Badeni je hotel po svoje utrditi si večino, v kateri bi bili tudi ustavoverni veleposestniki in še kakov drug bolj „znieren“ nemški liberal. Nemško veleposestvo pa se je bilo skuvalo radi jezikovne naredbe za Češko, in to je dalo povod ostavki. Tvrđijo, da je velikonemški in madjarski vpliv silil Badenija k taki sestavi večine. No cesar ostavke ni sprejel ter je izrazil v novo popolno zaupanje ministerstvu, naloživši mu, da naj si pomaga, kakor more, pri vprašanjih o skupnih drž. interesih. Med tem se je bila zasnivala že „Slovanska k. n. zveza“, in poljski plemski klub se je podvizal po svojem vkusu sestaviti večino, v kateri naj bi bili: Slovanska zveza, poljsko „Kolo“, Mladočehi, češki fevdalci, katoliško-nemška ljudska stranka, Falkenhaynova skupina (6), Romunci (6), 2 nezavisna Čeha, 2 Srba, skupej nekaj čez 220 členov. O pomenu take večine je govor na drugem mestu. Zbornica poslancev si je izbrala predsedništvo že s pomočjo te večine. Predsednik je dr. Kathrein, I. pod-

predsednik David vit. Abrahamoviez, II. podpredsednik dr. Kramar.

Razpravljanje zbornice je trajalo le malo dni. Največ časa so porabili z najnimi predlogi o galiških volitvah državnozbornskih in potem o jezikovni naredbi za Češko. Nujnost se je odklonila, a slišale so se rezke besede na obe strani. Gr. Badeni je na dolgo pojašnjeval razmere v Galiciji. Iz njegovega govora se je razvidelo, da Poljaki identifikujejo svoje interese z drž. politiko in si torej prisvajajo tisto lastnost, kakor doslej nemško-liberalna kot „državo ohranjujoča“ stranka. Seveda se potem s takega stališča obsojujejo vsa drugačna stremjenja. No poljsko „Kolo“ je dobilo poleg sebe izmed Poljakov samih še druge vrste parlamentarcev. — Kar se dostaje jezikovne naredbe, je povdarjal gr. Badeni njeno potrebo radi pravičnosti, in ker bi sedaj nemške stranke ne privolile na kak zakon v smislu naredbe. Nemški liberalci in nacionalci pa so se hudovali, češ, da je naredba krivična in poniževalna za nemško narodnost. Značilno je, da so povdarjali, da jezikovna ravnopravnost se mora vršiti potom zakonov, in sicer sklenenih v drž. zboru. Čl. XIX da ima pomen le za skupne mase jedne in iste narodnosti, ne pa za razkropljene pojedince. To vse je treba zapomniti.

Poslanci so predložili mnogo načrtov in stavili mnogo interpelacij. Med temi je tudi nujni predlog Slovencev in Hrvatov radi nenormalnih razmer na Primorskem, in sosebno tudi radi zatvorjenih Hrvatov in Slovencev v Istri, Trstu in Gorici. O nujnosti se bo razpravljalo še le po počitnicah zbornice.

Izbrala se je kvotna deputacija, in večina je sklenula, da se napravi adresa. Schönererjanci so sestavili in priobčili po svoje načrt adrese.

Mnogo poslancev ni potrjenih, ker so se poslali protesti proti njih izvolitvi. V Istri nista potrjena dr. Laginja in dr. Bartoli, iz Trsta Hortis in Mauroner, iz Gorice dr. Verzeznassi.

Pogodba z Ogersko. Zopet so se pa na Dunaju posvetovali radi predlog o pogodbi. Tvrđijo, da se je kvota določila Madjarom za 344! Radovedni smo, kako jo zasučejo Mladočehi, izmed katerih so večšake odbrali v kvotno deputacijo.

Češko. „Ustřední Matice školská“ je imela 28. marca v Pragi obči zbor, katerega se je udeležilo mnogo odličnih rodoljubov in rodoljubk ter zastopnikov podružnic s Češkega in Moravskega. Zaslužni predsednik, prof. dr. Jaromir Čelakovský je v ogovoru naznanil, da društveno imetje je neugodnejše za l. 1896.; nedostatka je 32.000 gld., proračun za l. 1897 pa znaša 297.444 gld., več 50.000 gld. nego leta 1896. Vendar je mogla Matica vzdrževati 100 zavodov z 200 razredi, v katerih se je poučevalo čez 10.000 učencev in otrok, ter pomnožiti število šol. Roditelji iz Češke, Morave in Silezije v pomešanih občinah silijo na pomnoženje šol. Odbor se nadeja i nadaljnjih žrtev vseh slojev naroda. Težko je šolam društvenim priboriti pravo javnosti, in kjer se zgodi, prireja država le po 1 razred. Temu, da za 300 do 400 otrok ni možno doseči javne šole, morata biti kriva zakon ali pa uprava. Za snovanje manjšinskih šol je jedina opora čl. XIX. drž. osnovnih zakonov. Ako se rabijo drugi zakoni proti osnovanju takih šol, ne odgovarja to duhu osnovnega zakona; zato je opravičeno stremeti k reformi šolskih zakonov. Gimnazijo v Opavi vzdržuje Mat. že 17 let, a to je treba i nadalje vzdrževati kot glavni steber češke posesti v Sileški. Dolžnost države je, da vzdržuje šolstvo, in da odstrani vzroke, ki vzbujajo nevoljo češkega naroda. Čehi ostanejo na tem

stališču, le žal, da pojema narodno stremljenje, a nadeja je, da bode vstrajal narod.

Dohodkov je bilo 302.130, med temi daril in doneskov 181.285, razhodov pa 333.654 gld., med temi za šole 200.250 gld. Proračun za l. 1897 znaša 297.444, pokriti je treba 258.325 gld. — Odbor se deli v šolski in gospodarski odsek, prvi je imel 45, drugi 39 sej. Matica deluje že 16 let, v tej dobi je zasnovala 118 šol, od teh 2 srednji, 66 osnovnih šol in 50 otroških vrtov. Jedna srednja in 19 osnovnih šol se je izpremenilo v javne, 9 otroških vrtov so prevzela mesta ali pa društva. Leta 1896 je Matica zasnovala 3 gimnazije, 2 realke, 1 trgovinsko in 47 osnovnih šol s 6814 učenzi v 125 razredih in 53 oddelkih. Za osnovne in otroške šole se je potrosilo 175.400 in za podpore šolam podelilo 10.550 gld. Viša gimnazija Opavska z 8 razredi in 2 vspelednicama šteje 308 učencev, stoji pa na leto 23.146 gld. Trg. šola v Brnu ima 2 oddelka. — Leta 1896. je delovalo 302 podružnic, vseh pa je 434. Zenska podružnica v Pragi je dala Matici 10.500 gld. Mnogo rodoljubov in rodoljubk je zapustilo ali darovalo po večje zneske.

Zbor se j zahvalil odboru, in dr. Matuš je pripočel, delovati na to, da vendar jedenkrat prevzame država Opavsko gimnazijo. Čelakovský je zopet predsednikom izbran. — Razni okraji so tudi odmerili velike vsote, Praga na pr. 48.721, Vinohrady 8763 gld. itd. Amerika je dala 1072 gld.

Češki delavci so se zbrali 4. aprila v Pragi v stari mestni hiši v obilnem številu ter odločno protestovali proti izjavam čeških socialnih demokr. zastopnikov v drž. zboru, izjavivših se proti češkemu državnemu pravu. V resolucijah pravijo, da se trdno držé stališča državnopravnega, kakoršno je zavzel Palacký, in kakoršno ponavljajo češki zastopniki vselej ob obtvorjenju novoizvoljenega drž. zbora, ker se spominjajo, da tudi Madjari so le s pomočjo drž. prava povzdignili se kulturno in gospodarski. Obsojajo herostratsko izjavo „čeških soc. demokr. poslancev in jim odrekajo pravo, dajati se za zastopnike češkega naroda. Smatrajo potrebnim, da se vsi češki narodni delavci reorganizujejo v mogočno in zdravo celoto, katera hoče skrbeti za važne delavske interese in pošteno stremi k dosezanju tistega prava, katero se češkemu narodu sistematiški odreka že stoletja. Smatrajo samostalnost češkega naroda za najvažnejšo podstavo tudi na korist češkemu delavcu.

Izjavljajo, da hočejo v soglasju z vsem narodom postavljati svoje zahteve, ker le takó se rešijo tudi delavska vprašanja. Hočejo se držati načel svobode in napredka ter pobijati vse zastarele nenaravne institucije in privilegije. Kar je gospodarskega skupnega z vsemi narodi, hočejo dosežati z njimi, drugače stati na stališču češkega drž. prava gledé vprašanj, ki se dostajajo češkega naroda. Hočejo zasnovati pravila za gospodarsko zvezo delavcev dežel češke korone. Vabiti hočejo v to zvezo vse delavce in njih strokovne zveze, naj si delajo z rokami ali pa z glavo.

Ta shod je v veliko tolažbo, da začnejo češki delavci ločiti se od poživljene socialne demokracije.

Župan Pražki, dr. Podlipný, je 5. t. m. sezval mestni svet na sejo, v kateri so sklenuli večo resolucijo, obrneno proti izjavi soc. demokr. čeških zastopnikov v drž. zboru. Resolucija pravi, da so hoteli ti zastopniki osmešiti češko drž. pravo, ter da so postavili sebični dobiček in goli materijalizem više, nego sveta prava, za

katera je trpel češki narod, in katerim se ne odreče, dokler bode imenoval češke dežele svojo domovino. Z izvršenjem češkega drž. prava si zagotovi češki narod dostojno mesto, katero mu pristaje poleg drugih kulturnih narodov, ker potem bode sam odločeval nad svojo usodo. K temu idealu so stremili vsi Čehi bez razlike stanu in zvanja, torej izvestno tudi delavci, katere je narod smatral vedno važnim svojim členom. Češki delavci nimajo vzroka ločiti se od ostalega naroda, zato je izjava v drž. zboru gotovo v protislovju s prepričanjem čeških delavcev. Zato obsoja mesto Praga vsako postopanje, katero bi odtezalo narod od njegovega starega prava. — Vsi so vstali in z viharim odobravanjem sprejeli resolucijo.

O jezikovni naredbi za Česko pišejo „Politiki“ tudi iz sodniških krogov ter navajajo tudi naslednje: Tudi pri justiciji ostane i nadalje nemški jezik notranji jezik tam, kjer se ista umakne takó rekoč v „svoje notranje sobe“. To velja o sodiščih in še bolj o drž. pravdnistvih. Za vse stvari ekonomije, vse predstvene stvari, vse prošnje za službo, prošnje za pokojnino, prošnje za milostne plače celó v čisto čeških okrajih, potem služebna prisega, najslavesnejši akt službenega nastopa morajo se vršiti v nemškem jeziku. Bati se je treba, da naredba se bode najmanj dotikala višega dež. sodišča in višega drž. pravdnistva. Vsi spisi, ki so namenjeni osrednjim gosposkam, bodo se najbrže podajali na nemškem jeziku. Poročila o „neznanih zločincih“ bodo dohajala drž. pravdnistvu na nemškem jeziku. Od volje viših instancij bode zavisno, v koliko da odpade nemški kot notranji jezik pri spodnjih instancijah. Gališka jezikovna naredba je obsežniša, nego sedanja češka, italijanska pa še bolj. „Sodišča v Trentinu dopisujejo, dasi so Italijani le v majhni manjšini, z vsemi gosposkami zvunaj dežele in z osrednjimi gosposkami jedino po italijanski, še eksekucijske rešitve pošiljajo v vse dežele zvunaj Tirolske jedino z italijansko pripomojo, katero je treba povsod prevesti, in sicer na stroške drugih avstrijskih sodišč“.

Tudi iz tega je razvidno, da Poljaki in še bolj Italijani imaje že davno v veči meri to, kar se je podelilo sedaj v kraljestvu, in vendar delajo nemške stranke sedaj toliko hrupa radi nedostatne naredbe za Česko.

Hrvatska. Stranka prava je bila zasnovala kakih 50 podklubov po raznih volilnih okrajih, da bi mogla delovati uspešneje. Ban gr. Khuen-Hedervary pa je ukazal razpustiti ta društva ter zapleniti njih imetje. Prepoved se opira na patent od 1852. leta, torej na predustavno dobo, ter navaja kot vzrok agitacije politiške, ter snovanje tudi socialnodem. društev, po katerih se vršé tudi izgredi. Iz tega in pa iz 100 in 100 konfiskacij opozicijskih listov je razvidno, kako svobodo imajo na Hrvatskem in v Slavoniji. Volitve se bližajo, in ban vé, kaj dela.

Črna Gora. Kneгинjica Ana se je v prisotnosti očeta kneza Nikole v Nici zaročila s princem Franom Josipom Batemberškim, sinom pok. princa Hesenskega Aleksandra. Brat tega princa je bil pok. Batemberžan Aleksander, knez bolgarski. S poroko kneginjice Ane pride knez Nikola v sorodstveno zvezo angleške kraljice in zopet v zvezo ruskega dvora. Na Cetinju so v cerkvi in zunaj cerkve praznovali ta veseli dogodek.

Srbska vlada je poslala na Cetinje polkovnika Velimirovića za svojega izrednega poslanika. Knez ga je z zadovoljstvom sprejel.

Balkanske države. Zopet so pisali o tem, kakor da bi bile Bolgarska, Srbija, Črna Gora in z njimi celó Turčija sklenule posebno brambeno zvezo. Od srbske strani trdijo, pa da take zveze ni, pač so slovanske državnice v sporazumljenju, da hočejo vzajemno ščititi svoja ozemlja in svoje interese. Tudi one želé, da bi n. pr. samo Grška okoriščala se na Kreti ali pa na Balkanu. —

Da so zavladali prijazni odnošaji med slovanskimi državnicami, razvidno je tudi iz tega, da vladarji obiskujejo drug drugega. Knez Ferdinand s soprogo poseti sedaj kralja Aleksandra v Belgradu, kralj Aleksander pa pride meseca maja na Cetinje v goste k knezu Nikoli.

V Romunji je zopet Sturdza načelnik ministerstva in zajedno zvanji minister. Tega se zagovorniki trozveze in vragi Rusije veselé, ker je on nasprotnik poslednje. V obče mislijo Madjari in njih pomagači, da Romunska bode stalna zagraja in zapreka, da bi Rusija ne drla na Balkan.

Po vsej sili hočejo pridobiti Grško in Romunsko za zapadno politiko kot ravnovesje in v paralizovanje združenega postopanja slovanskih držav.

Nemški nacijonanci, kateri priznavajo, da Avstro-Ogerska deluje na jugovztoku tudi za nemške interese, presojajo avstro-ogersko politiko na Balkanu s svojega stališča ter obsojajo Kallayevo in vso madjarsko politiko, ker odtuja baltanske Slované Avstro-Ogerski. Oni bi rajše videli, da bi n. pr. Avstro-Ogerska pospeševala veliko-srbsko idejo, češ, da v takem smislu deluje Rusija na Bolgarske. Rusija da gleda od nekdaj na to, da bi se ostvarila Velika Bolgarska, ker bi z njeno pomočjo dobila svobodno morskó pot skoz Dardanele. Takó naj bi si Rusija in Avstro-Ogerska razdelili meje svojega vpliva na Balkanu.

Turčija in Grška. Ob mejah v Tesaliji in Makedoniji je od obeh strani toliko vojaštva, in tako vse napeto, da utegne poknuti zaresna vojna med Turčijo in Grško. Prostovoljne čete so bile užé udarile čez mejo. Grška nadalje pošilja vojakov in jemlje na posodo denar, da bi mogla vstrajati. Obe državi bi se radi opravičili, da bi zvalili krivdo na drugo, ko bi si napovedali vojno. Velevlásti težé za tem, da bi vojna, ko bi prišlo do nje, ostala v mejah Turčije in Grške, in so obema zažugale, da ne boste imeli nikakega dobička od vojne.

S Kreto pa imajo velevlásti vedno večí križ; blokada ni izdala; vedno več vojakov pošiljajo posamične velesile na Kreto, a vstajniki in grške čete ljubujejo. Trdijo pa, da Grška bode prisiljena odnehati na Kreti in v Tesaliji, ker jej nedostaja sredstev, in ni pravega reda v armadi.

Dne 17. apr. je Turčija napovedala Grkom vojno, češ, da so Grki prvi prekoračili mejo v Tesaliji. Vse zveze so se vsled tega pretrgale med obema državama. Boj se je pa bil pričel užé 15. apr. in se je nadaljeval

3 dni. Bila je užé velika huda bitka v soteski Meluna, in trdijo, da so Turki vzeli to in druge soteske ter da derejo naprej.

Boj se je pričel tudi na zapadu, v Epiru. Turki imajo zbranih okolo 140.000, Grki pa okolo 80.000 vojakov; turski da so bolj oboroženi in trdni.

Velevlásti bodo skušale omejiti vojno na Grško in Turčijo.

Dunajsko vseučilišče je štelo v zimskem tečaju t. l. rednih poslušalcev; bogosl. 178, pravosl. 2342, med. 1592, modrosl. 603, skupej 4715; izrednih bogosl. 10, pravosl. 810, med. 1160, modr. 250, farmacevtov 73, skupej 2311; rednih in izrednih skupej 7026. Po narodnosti katalog o predavanjih noče nikdar ločiti slušateljev; bojé se menda tudi tukaj, da bi se pokazal „čisti“ nemški značaj univerze. No nemški po duhu je vsekakor, le po krvi ne. S Štirské so bili: 3 bogosl., 37 jur., 35 med., 14 modrosl., 1 farm.; s Koroškega: 4 bogosl., 31 jur., 28 med., 10 mod.; s Kranjskega: 92 jur.; 25 med., 30 modr., 1 farm.; iz Trsta: 30 jur., 30 med., 3 modr., 1 farm.; z Goriškega: 11 jur., 9 med., 3 modr.; iz Istre: 1 bogosl., 15 jur., 25 med., 3 modr. in 2 farm.; iz Hrvatske: 52 jur., 43 med., 9 modr., 1 farm.; iz Slavonije: 1 bog., 32 jur., 26 med., 8 modr., 1 farm.; iz Bosne: 1 bog., 12 jur., 6 med., 7 modr. Iz Rusije: 7 jur., 71 med., 8 modr.; iz Srbije: 3 jur., 47 med., 15 modr., 1 farm.; iz Bolgarske: 3 jur., 24 med., 3 modr., 1 farm.

Med predavanji o kakem slovanskem pravu ali hist. gospodarski instituciji slovanski ni niti sledu. Na filoz. oddelku predava dr. M. Haberlandt: Avstrijsko narodoslovje; morebiti odpade kaj pri tem predavanju tudi na slovanske narode. Zgodovina slovanskih narodov kot takih, niti avstro-ogerskih, nima mesta med predavanji.

Slovansko jezikoslovje. Slovnica ruskega jezika, 4 ure. Dvorni svetnik dr. V. Jagić. — Razlaganje staroruske kronike, vulgo Nestor, 2 uri. Isti. — Vaje v slavjenskem seminarju, 2 uri. Isti. — Dalmacija in Bosna v srednjem veku v zemljepisnem pogledu; 4. ure. Prof. dr. Jos. K. Jireček. — Baltanske in podunavske dežele v XII. stol., 2 uri. Isti. — V semenišču za slavjansko jezikoslovje: Čitanje srednjevečnih spomenikov, 2 uri. Isti. — Skladnja starocerkvene slavjanščine, 2 uri. Dr. V. Vondrák. — Jan Kollár, njegovo mesto v češki literaturi in njegovi odnošaji k ostalim Slavjanom, 2 uri. Dr. M. Murko.

Med novimi jeziki so navedena predavanja: Skladnja češkega jezika z vajami, 3 uri na teden; učitelj Ferd. Menčík. — Češka frazeologija, 2 uri; isti. — Razlaganje in čitanje: „Kosmické písně Iv. Nerude; isti. — Začetki poljskega jezika z vajami; 2 uri; dr. Makso Guńplowicz. — Čitanje in razlaganje Mickiewiczevega „Pan Tadeusz“, 2 uri; isti.

† **Dr. Jindřich Wankel**, slavní prehistorik moravski, jeden najzaslužniših učenjakov čeških, je umrl 7. aprila v Olomucu v 76. letu življenja. V Olomucu si je pridobil velikih zaslug za osnovo ondotnega narodopisnega muzeja. V Sloupskih jamah je izkopal več predtopnišokostij, v antropologiji ima nesmrtnih zaslug. Svoje hčere Lucije, Vlasto in Madlenko je vzgojil takó, da so pripomogle mnogo s svojim delovanjem, da je Morava proslavila se gledé narodopisnih zbirk in del. V prekrasnih vzornih izdanjih Olomuškega narodopisnega muzeja se nahajajo prispevki pok. Wankla in njegovih hčerá. Poslednje je Wankel jemal seboj na antropološke

in arheološke razstave v Nemčijo in Rusijo. Veliko njegovo zbirko je pridobil cesarski muzej na Dunaju. Wankel je dokazoval iz najdenih predmetov, da Slovani so prebivali v zapadni Evropi uže davno pred Kristovim rojstvom. O mnogih rečeh je nastajal prepir med Wanklom in nemškimi učenjaki, a vselej je zmagal naposled Wankel. Da bi mogel vspešno označati na slovanskih tleh najdene starine, potoval je v Egipt, Palestino in druge dele Azije. Mnogo antropoloških društev, kakor Moskovsko, Washingtonsko, Berolinsko, Monakovsko ga je imenovalo svojim častnim članom. Bil je neumorni raziskovalec, prosluvisi med Slovani in drugimi civilizovanimi narodi. Wankel spada k tistim narodnim dejateljem slovanskim, kateri pripravljajo pot, katera dovaja k obujenju pravega slovanskega duha, da bi ta duh našel zopet sam sebe in takó kot svojstvena sila deloval na poprišču pravičnega napredovanja človeštva. Večen mu spomin!

Književnost.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središči. VI. zv. Str. 48. Cena 15 kr. Polno preprosto pisanih, nežno mladino poučujočih in razveseljujočih snovij podaja tudi ta zvezek. Iskreno želimo, da bi se snopiči te knjižnice širili povsod po Slovenskem, ter da bi sosebno učiteljstvo v interesu šole in vzgoje podpiralo pisatelja pri rodoljubnem delu.

»Klub slovenskih tehnikov na Dunaji« je izvolil pri obnem zboru dne 18. marca za letni tečaj sledeči odbor: stud. meč. Ignacij Šega, predsednik; stup. ing. Janko Krsnik, podpredsednik; stud. ing. Rajko Verbizh, tajnik; stud. arch. Ign. Stembov, blagajnik; stud. ing. Viktor Skaberné, knjižničar.

»Bog in Hrvatska«. Hrvatskom narodu poklanja Ivan Nep. Jemeršić, župnik Grubišnopolski. Zagreb 1896. Nakladom pišcevom. Tisak Ant. Scholza u Zagrebu. Str. 289, 16. Cena s poštnino vred 1 gld. 20 kr. — Uže sama zaglavja kažejo na rodoljubno podjetje, n. pr.: Bog u sudbini pojedinih naroda i Hrvatske. Dvie sestre: nabožnost i narodnost. Sjaj i veličina narodne prosvjete. Narodno jedinstvo i sloga. Jezik je najlepši ures narodnosti i domovine. Itd. Pisatelj je marljivo nabiral gradivo, sosebno po slovanski književnosti, ter je skušal navdahnuti »svetom Kristovom vjerom« in opojiti »živim hrvatskim duhom«. Jemeršić je priljubljen hrvatski pisatelj, znan tudi Slovencem po knjigi »Majka u radu za Boga i Hrvatsku«, in tudi ta nova knjiga ga priporoča Hrvatom in Slovencem. Naroča se naravnost pri njem: Hrvatska-Grubišnopolje.

Věstník národopisného musea českoslovanského, ki ga ureduje poročevalec muzeja, dr. Niederle v Pragi, obseza v 2 št.: Národopisná oddělení na výstavě v Pešti a v Drážďanech. Referuje dr. L. Niederle. Tu je poročilo o razstavi lužiskih Srbov. Potem sledé razna poročila. Narodopisni muzej češkosl. je od 15. maja 1896 do konca leta obiskalo 15.784 oseb, od katerih jih je plačalo vstopnino 5518.

»Српкиња.« Илустрован календар за наш женски svet za prostu godinu 1897. Urejuje Јован Поповић. Година II. У Земуну. 1896. Стр. 126. Цена у мехком помену 60 новч. Spredej je krasna slika ruske carice Aleksandre Feodorovne. Ilustracij je več, med drugimi podobami ital. prěstolonaslednica Jelena, dr. Draga Ljudić itd. V oddelu »Pouka i zabava« govori Julka Jovica-Stratimirović k slovanskim sestram, kako naj bi se organizovale v pospeševanju prave vzajemnosti med njimi. Med spisi so: Srpkinja mati s pogledom na srpske

narodne rukotvorine. Srpske narodne rukotvorine. Pravni položaj ženskinja. O domačem obrazovanju ženskinja u nas. Srpkinja u društvu. Za razpravami, leposlovnimi spisi in pesnimi sledi pogled v ženski svet in popis k slikam. Nadejamo se, da tudi mnoge Slovenke in druge Slovanke posegnejo po tem koledarju, ki seznanja ženski slovanski svet med seboj. Izdatelj Popović zasluži vse priznanje pri tem koledarju, ki je jako čisto tiskan na dobrem papirju.

»Вопросы философии и психологии«. Изданіе Московскаго психологическаго общества. Томъ VIII. (1897.) Книга 36 (1). Январь-Февраль. Содержаніе: Б. И. Чинчинъ. Нѣсколько словъ о филолософско-историческихъ воззрѣніяхъ Грановскаго. — М. С. Королинъ. Очерки развитія философской мысли въ эпоху Возрожденія. I. Міросозерцаніе Франческа Петрарка. — В. В. Ивановскій. Общество и государство. — В. О. Ключевскій. Западное вліяніе въ Россіи XVII. в. (Историко-психологическій очеркъ). — А. И. Бернштейнъ. О воспріятіи постоянныхъ и переменныхъ раздраженій. — Кн. С. И. Къ библиографіи исторіи религіи. — Вл. Н. Ивановскій. Къ исторіи ученія объ апперцепціи въ психологіи. — Н. Н. Карѣевъ. Економіческій матеріализмъ и законмѣрность соціальныхъ явленій. П. Б. Струве. — Свобода и историческая необходимость. — Критика и библиографія. I. Обзоръ книгъ. II. Обзоръ журналовъ. III. Новости иностранной философской литературы. — Психологическое общество. — Извѣстія и замѣтки. Itd. То največe in najznamenitiše izdanje o filozofiji in psihologiji na ruskem jeziku izhaja uže 8. leto v Moskvi, in se zbirajo okolo njega najgloblji ruski mislitelji, naj si drugače pripadajo kateremu koli stanu ali zvanju. V Moskvi sami pa, kakor smo poročali uže pred leti, je posebno psihologiško društvo, katero vodi to izdanje ter v svojih sejah pretresa razna modroslovna, sosebno tudi dušeslovna vprašanja. Kakor v drugih strokah, tudi tu niso ruski učenjaki ozkosrčni ali pristranski; oni poštevajo filozofsko literaturo vseh, zlastih velikih civilizovanih narodov. — »Вопросы ф. и п.« izhajajo v 5 debelih zvezkih na leto ter stojé za granico 8 rub., v Rusiji pa 6 rub. Učitelji in svečeniki ruski dobivajo izdanje za 4 r. Naročnina se pošilja: Въ контору »Воп. ф. и п.« Москва, Большая Никитская, д. 2—24 (въ помѣщеніи Русской мысли). Urednika sta L. M. Lopatin pa V. P. Preobrazhenskij, katerih адреса je ista, kakor upravnistva.

»Византійскій Временникъ«, издаваемый при Императорской Академіи наукъ под редакціею В. Г. Васильскаго и В. Е. Рогова. Томъ III. Вып. 3 и 4. — Obseza med drugim: Новый списокъ древнаго устава Константинопольскихъ церквей. Д. Беляева. — О тайной Исторіи Проконія (Продолженіе). Б. Панченко. — Два надгробныхъ стихотворенія Симеона Логовета. В. Васильскаго. — О греческихъ церковныхъ пѣснопѣніяхъ. А. Васильева. — V oddelu kritike: Архимандритъ Владиміръ. Систематическое описаніе рукописей Московской Синодальной (Патріаршей) библиотеки. Ч. I. Рец. Е. Курцъ. — И. Помяловскій. Житіе преподобнаго Аванасія Афонскаго. Рец. И. Соколова. — J. J. Tikkanen. Die Psalterillustration im Mittelalter. Рец. А. Курпичникова. — Н. Покровскій. Очерки памятниковъ православной иконографіи и искусства. Рец. Д. Айкилова. — G. Schlumberger. Mélanges d'archéologie byzantine. Рец. П. Безобразова. — Potem sledé bibliografija, drobne in opomnje. To za slavyansko historijo prevažno izdanje izhaja po 4 krat v vel. 8° ter stojí 16 frankov za granico. Naročnina se pošilja knjigarju: К. А. Риккеру, Невскій пр. Nr. 14 въ С.-Петербургъ.

„Вѣра и Разумъ“; журналъ богословско-философскій 1897. V obeh januarskih zvezkih ima: I. Отдѣлъ церковный: Современный нравственно-религиозный кризисъ на Западѣ. П. Соколова. Itd. — Отдѣлъ философскій: О необходимости метафизики. Профессора Киевской Духовной Академіи П. Линицкаго. — Идея Бога и безсмертіе души предъ судомъ новѣйшихъ критиковъ. Каро, члена Парижской Акад. наук. (Продолженіе). Itd. Vrh tega ima še razne vesti iz Harkovske eparhije. Izhaja 2 krat na mesec v Harkovu, in sicer uže od l. 1884., in stoji v Rusiji 10, za granico 12 rub. List je jako čislan in razprostranjen, priporočali bi ga rimskim katolikom slovanske krvi, sosebno tistim, ki pišejo za te katolike, da bi presojali, kak miren, dostojen slog odlikuje pravoslavne bogoslovce in mislitelje. Takega tona v polemiki, kakoršen rabijo latinizatorji slovanske krvi, n. pr. v dosedanem „R. Kat.“, med pravoslavni teologi ruskega roda nikdar ne zaslediš; vse se razpravlja mirno, stvarno in v dejanskem krščanskem duhu.

Др. Ватрославъ Облакъ. Критико-біографическій очеркъ. Napisal B. M. Ljapunov. Harkov. 1896. —

Русскій филологическій Вѣстникъ izšel je s 3. in 4. knjigo za l. 1896. Med mnogimi razpravami so: Этюды объ А. С. Пушкинѣ. Н. Сумцова. — Одна изъ русскихъ космографій. Н. Спаекаго. Изъ лекцій по славянской кирилловской палеографии. Е. Карскаго. Дѣленіе исторіи русской литературы на періоды и вліяніе русской литературы на югославянскую (Вступительная лекція). М. Сперанскаго. — Na to sledi pedagogičski oddel. P. Фил. Вѣстникъ izhaja v debelih zvezkih po 4 krat na leto in stoji 7 rub. Naročnina se pošilja: Vъ Варшаву. Проф. А. И. Смирнову, редактору „Русск. Филолог. Вѣстника“.

„Imper. Akademia Nauk“ je izdala 3. snopčje I. zvezka „Извѣстій отдѣленія русскаго языка и словесности 1896. 2“; v tem snopčju so tudi razprave: И. В. Ягичъ. Размѣръ древнейшихъ стихотвореній поэтовъ славянскихъ (сербо-хорватскихъ) въ Далматин. — В. К. Поржединскій. Замѣтки по диалектологіи литовскаго языка. — А. А. Шахматовъ. Матеріалы для изученія велико-русскихъ говоровъ. — Программы для собиранія особенностей народныхъ говоровъ. Itd.

Pri upravitelstvu „Slov. Sveta“ je po nekoliko odtisov še vseh letnikov „Slov. Sveta“; oddajajo se po znižani ceni 2 gld. 50 kr. letnik; l. 1896 izšel 17 št. za 1 gld. — L. 1896 je bila v „Slov. Svetu“ tiskana razprava: „Naši knjižni grehi.“ Spisal M. M. Hostnik, profesor v Rusiji. Spis smo posebe odtisnuli, in stoji knjižica (32 str.) 12 kr. s poštnino vred. Kdor se naroči na 10 odtisov skupaj, dobi 1 po vrhu. — Isti prof. Hostnik je izborno na ruski jezik preložil Levstikovega „Martina Krpana“; knjižica stoji 15 kr. — „Rusko pravopisanje za učence.“ Strokovno rusko razpravo poslovenil dr. Jenko, oddajemo po 10 kr.

Tudi imamo še nekoliko iztisov 100 vel. stranij obsežajoče knjižice „Das Parteiwesen der Slaven

in Böhmen“. Stoji po znižani ceni 55 kr. iztis. Glede na bližajočo sevažno dobo avstro-ogerskih parlamentov, sosebno pa Dunajskega državnega zbora, priporočamo to znamenito razpravo, ki podaja zgodovinsko kritiko vseh dosedanjih programov različnih strank, zajedno zgodovinski pregled o državnem pravu Čehoslovancev, Hrvatov, Malorusov. Razpravo je spisal genijalen državnik, ki se je skril pod ime „avstrijskega rodoljuba.“

Opomin upravitelstva. Mnogo naročnikov je ostalo naročnino za več let dolžno. Med temi je takih, katere smo posebe opominjali po pismih, potem po poštnih ukazih in večkrat grozili jim, da bomo prisiljeni dolgove terjati z imeni po listu, potem pa sodnijskim potom. Vse to poleg večkratnih občeih opominov ni nič izdalo. Celó takih je, ki so obečali naposled poravnati, oziroma poravnati svoj dolg, pa niso držali besede.

Začnemo torej po imenu terjati stare dolžnike tu opisanih vrst (dalje):

G. Vinko Gregorič, gostilničar v Prvačini pri Gorici, ostali dolžni za mnogo let in gluhi kljubu vsem opominom;

g. Fran Peršič, občinski tajnik (ne vemo, ali ste še) v Vrtojbi pri Gorici, ostali ste dolžni za več let in gluhi na vse opomine;

g. Josip Nagodé, poprej v Gor. Logatcu, potem pa preselili se nekam, a niste poravnali naročnine za več let.

Dalje pride. Opozarjamo, da od tu opominjanih dolžnikov jeden mesec po objavljenju imen pod to rubriko bomo dolgove terjali sodnijskim potom, ako jih ne poravnajo v tem obroku.

Oznámení.

Národní podnik obchodní a průmyslový v Praze bude v blízké době konati valnou hromadu i dá se očekávati, že vyplácena bude dividenda asi v téžé výši jako roku loňského.

Kdož se byli již přihlásili nemeskejte co nejdříve složit podílý né v kanceláři podniku ve školské ulici „u rytířů“ čisl. 26. Noví členové račtež se o podílý po 100 fl. a 10 fl. tamtéž bez odkladu přihlásiti, by na dividendě pro příští rok vypadající mohli bráti podílý. Členové podniku i učitelstvo přičinte se, bi každý, kdo tužek, inkoustu i pečetiho vosku potřebuje, zejména dítky, výslovně žádaly od obchodníků výrobky opatřené značkou „Národní podnik“ s trojlístkem. Vyžaduje toho čest národní, by podnik ryze vlastenecký, který jediné jest poukázán na odběratelstvo české, všemožně byl podporován, by mohl dospěti tam, aby nebylo mu nebezpečné soutěže cizí se obávati. Bude li se vždy a všude žádati výrobků Národního podniku, povstanou i jiná odvětví průmyslu českého, která dosud v cizích jsou rukou a penězi českými vydržována, jinak bude podnikavost česká podlomena, nebude li moci spoléhati na lid svůj vlastní.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja v 10. in 25. dan vsakega meseca, in sicer na 16 straneh. Stoji za vse leto gld. 5, pol leta gld. 2.50 četvrt leta gld. 1.25. — Za učitelje, učiteljice in dijake za vse leto 4, za pol leta 2 in za četvrt leta 1 gld. — Posamične številke se razpošiljajo po 20 kr. — Zunaj Avstro-Ogerske na leto 6 gld. 50 kr. — Inserate sprejema upravitelstvo. — Naročnina, reklamacije in vsakovrstna pisma naj se pošiljajo F. Podgorniku na Dunaj (Wien), VII., Hofstallstrasse Nr. 5.